

תָּמֻז
תָּמֻז
TAMUZ
AV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *Podle Zoharu je duha anděl Metatron*, akryl a kvaš, 2012.
(K článku na stranách 12–13.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Druhé zasedání Rady federace v letošním roce (18. 6.) mělo na pořadu deset bodů:

1/ Kontrola zápisu – bez připomínek.

2/ Rozdělení daru ŽMP na rok 2013 – k rozdělení 16,4 milionu Kč. Usnesení: Rada rozhoduje, aby bylo z daru ŽMO rozděleno 15 mil. Kč a do rezervy uloženo 1,4 mil. Kč. Klíč k rozdělení daru bude stejný jako v minulém roce. V rezervě pro další léta zůstane 6,3 mil. Kč. Pro 32, proti 0, zdrželi se 0. **Usnesení bylo přijato.**

3/ Plnění rozpočtu – Rada bere předložené výsledky za I. čtvrtletí 2012 na vědomí bez připomínek. Účetní zisk ve výši 1 172 756,33 Kč bude z účtu HV ve schvalovacím řízení přeúčtován na účet nerozdělený zisk, neuhrazená ztráta z minulých let. Pro 32, proti 0, zdrželi se 0. **Usnesení bylo přijato.**

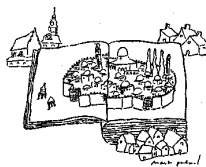
4/ Úprava stanov FŽO v článku 2 Židovské obce – projednávaly se dva návrhy: a) neměnit stanovy v souvislosti s hospodařením s majetkem ŽO a řešit věc doporučením; b) zakotvit ve stanovách ohlašovací povinnost ŽO vůči FŽO při ručení majetkem ŽO či majetkovým právem ŽO. Hlasování o návrhu a) – pro 4, proti 27, zdrželo se 5. Usnesení nebylo přijato. Hlasování o návrhu b) – pro 29, proti 0, zdržel se 7. **Usnesení bylo přijato** s tím, že v paragrafu stanov bude přesně definováno, na jaké situace se vztahuje. Výsledné znění posoudí rada na svém příštím zasedání.

5/ Doporučení kandidáta FŽO na funkci ředitele ŽMP na období 2012–2017 – Prezidium doporučilo radě, aby na funkci ředitele nominovala i pro příští období současného ředitele ŽMP dr. Lea Pavláta zejména na základě dlouhodobých dobrých výsledků, kterých dr. Pavlát v čele ŽMP dosáhl. Ve stanoveném termínu (do 10. 6.) nebyly žádné další návrhy FŽO předloženy. Usnesení: Na základě doporučení prezidia doporučuje Rada FŽO do funkce ředitele ŽMP L. Pavláta na další funkční období 2012–2017. Pro 29, 0 proti, 4 se zdrželi. **Usnesení bylo přijato.**

6/ Projednání návrhu kandidátů do správní a dozorní rady NFOH na další funkční období – do SR doporučení Michal Borges (32 pro, zdrželi se 2, 1 proti), Michal Klíma (30 pro, proti 0, zdrželo se 5), do DR Michal Lichtenstein (33 pro, proti 0, zdrželi se 2).

7/ Informace o situaci kolem schvalování zákona o majetkovém vyrovnání státu s církvemi – tajemník T. Kraus informoval přítomné o komplikacích, které projednávání návrhu zákona v Poslanecké sněmovně provázají.

AKTUALITY

8/ Budoucnost NFOH – rada pověřila předsedu a tajemníka FŽO, aby se zástupci NFOH projednali možnosti, jak najít prostředky pro fungování NFOH po roce 2016.

9/ Zpráva revizní komise FŽO o provedení kontroly členských seznamů v jednotlivých ŽO – J. Daniček přečetl zápis z jednání revizní komise ze dne 7. 6. 2012, v němž se konstatuje, že členové v ŽO jsou přijímáni podle platných stanov. Předseda RK J. Süs informoval o drobných nedostacích, které budou do konce září 2012 odstraněny.

10/ Různé – Datum příští rady FŽO bylo stanoveno na 10. října 2012. *jd*

FESTIVAL VZPOMÍNEK

Koncerty několika pěveckých sborů, přednášky a besedy, promítání filmových dokumentů a zahájení výstavy fotografií byly o víkendu 17. až 18. 6. součástí *Festivalu vzpomínek*, kterým si v Lošticích připomněli 70. výročí transportu 59 zdejších židovských občanů do Terezína. Festival se konal v místní synagoze a pořadatelem bylo sdružení Respekt a tolerance ve spolupráci s Městem Loštice. Na programu byla mj. beseda s Erikou Bezdíčkovou o její knize *Dlouhé mlčení*, v níž se přítomným svěřila se svými zážitky z věznění v Osvětimi a útěku z pochodu smrti. Po besedě následovalo vystoupení třicetičlenného komorního smíšeného sboru *Kantila* z Křtin u Brna, pásmo hebrejských písní v podání pěveckého sboru *Avonotaj* i promítání krátkých filmových dokumentů *Edith Carter Knöpfmacher* a *Deník Otty Wolfa*.

Zahájena byla také výstava fotografií *Stopy paměti*, kterou uvedli Zbyněk Žouželka z mohelnického muzea a autor fotografií Jiří Doležel, několikanásobný nositel Czech Press Photo. *Stopy paměti* je projekt novinářů a historiků, který shromažďuje vzpomínky lidí postižených nacistickou a komunistickou totalitou na Olomoucku. *L. Štipl*

PŘÍPRAVA KONFERENCE O ULOUPENÉM MAJETKU

V polovině června se v Praze konalo první z přípravných setkání k mezinárodní konferenci, která se bude zabývat osudy uloupeného židovského majetku. Jde o pokračování procesu, který byl zahájen v roce 2009 přijetím tzv. Terezínské deklarace. Ta vyzývá k úsilí o restituce nemovitého i movitého majetku, který byl konfiskován v období šoa a doposud nebyl vrácen či kompenzován. Letošní konference se bude konat v listopadu v prostorách ministerstva zahraničí a soustředí se na problematiku nemovitého majetku, včetně odumrtí či pietních míst, připomínající oběti šoa. Organizací je pověřen Evropský institut odkazu šoa (ESLI) a Forum 2000. *tk*

SETKÁNÍ VELVYSLANCŮ

Dne 6. června se v Černínském paláci v Praze uskutečnila zajímavá panelová diskuse. Zúčastnili se jí tři velvyslanci, kteří v České republice nejen reprezentují své země, ale díky rodinným kořenům se zajímají i o židovskou součást evropské historie a kultury a citlivě vnímají problémy spjaté s antisemitskými a protiizraelskými jevy. Pánové Norman Eisen, velvyslanec USA, Pierre Lévy, velvyslanec Francie, a Jaakov Levy, velvyslanec Izraele, hovořili v panelové diskusi s dirigentem a zakladatelem The Defiant Requiem Foundation Murrým Sidlinem. Ten poté představil svůj multimediální projekt *Defiant Requiem*, zachycující okolnosti a průběh příprav představení Verdiho *Requiem* v terezínském ghettu pod taktovkou Rafaela Schächtera. *am*

OBSAH

- Globální fórum 2012 3**
Sidry na tento měsíc 4–5
Iluze a skutečnost
 rozhovor se spisovatelem
 Meirem Šalevem **6–7, 17**
Znaky mého rodiště
 o židovských památkách
 v Budyni nad Ohří **8–9**
Bílé květy mandloní 10–11
Magie Marka Podwala 12–13, 18
 recenze knihy *Formování*
českého židovstva **14, 15**
Dvě vzpomínky 15
Po vzoru Pinkasovy synagogy 16
Einsteinův pražský kolega 17
Kalendárium 18
Izrael: Když se řekne Marmara 19
Vlak Lustig... a další události 20
Kulturní pořady, zprávy inzerce 21–24

Ještě před dvěma lety se setkání jmenovalo *Výroční zasedání Amerického židovského výboru*. Ale pokrok nelze zastavit. A tak se z akce, již se tradičně počátkem května účastní zástupci American Jewish Committee (AJC) ze všech poboček USA a dalších 50 zemí světa, stalo „Globální fórum“ (viz *Rch* 6/2011). V čem byla tedy letošní konference jiná? Ani ne tak ve formátu, jako v obsahu. Souvisí to s celkovou situací ve světě.

PĚŠÁCI

I vloni začínal kongres krátkou divadelní inscenací: herci hráli na pódiu kongresového sálu washingtonského hotelu Grand Hyatt „otce zakladatele“ AJC

před sto lety. Letos byla scénka, nazvaná „Pěšáci spravedlnosti“, věnována události, na níž se AJC významně podílel v roce 1965 v jižanské Alabamě, stále ještě zmítané rasovou segregací. AJC si zakládá na tom, že byl jednou z prvních organizací, která se proti ní postavila. Tato akce, která vešla do americké historie jako „pochod ze Selmy do Montgomery“, byla jedním z milníků na cestě plnoprávného uznání černošského – dnes se říká afroamerického – obyvatelstva, kterému se tak dostalo mj. i voličského práva. Na pochodu se podílel i Martin Luther King a další významné osobnosti. Za AJC sehrál klíčovou roli washingtonský ředitel Brant Cooper Smith, který dokonce opatřil pro účastníky protestu jarmulky jako symbol svobody. Druhou osobností, ztělesněnou v úvodním skeči, byla tehdejší sekretářka AJC Marvelous Harrisonová, sama Afroameričanka. Objevila se pak i v natočené reportáži; dožila se 97 let a zemřela několik týdnů před letošní konferencí.

UVOLNĚTE HYDEPARK

Nejen divadlo inspirovalo organizátory, sáhli – stejně jako v minulých letech – k osvědčené formě televizních „talk show“. Novinkou byla obrazovka na stole, na kterou mohli diváci v sále i na celém světě v přímém internetovém přenosu zasílat své dotazy. Role moderátora se většinou ujal již osvědčený tajemník AJC David Harris. Jeho prvním hostem byl velvyslanec Izraele v OSN Ron Prosor, jehož přímocharý vyjádření z nedávné doby vyvolala občas někde vlnu nevole. Sympatický padesátník je však zkušný diplomat a ví dobře, co říká. Jeho vystoupení, které se – jako mnohá následující – točilo kolem situace Izraele a iránské atomové hrozby, bylo přijato s velkým zájmem. U druhého hosta to již tak příznivé nebylo. Program

chtěl akcentovat i nové ekonomické velmoci, a tak se na pódiu objevil ministr zahraničí Brazílie Antonio de Aguiar Patriota. Zpočátku rozebíral zajímavá témata, týkající se jeho země, jako je např. energetická nezávislost či inovace v technologiích. V otázkách mezinárodní politiky to ale poněkud zaskřípalo, zejména tehdy, když došla řeč na vztah k Venezuele nebo k Íránu, který je podle něj demokratickou zemí, protože uspořádal volby, nebo na téma dodržování lidských práv, které je třeba „sledovat také na Západním břehu Jordánu“. Smích pak vzbudila jeho po-

jako šťastný a byl vždy přínosem. I projev ministra byl toho dokladem: věnoval se otázkám, které z úst německého představitele každý očekává – holokaust nesmí být zapomenut, je třeba bojovat proti antisemitismu na celém světě, Německo a Izrael jsou partneři, ale také přátelé, atd. Některá prohlášení však šla daleko za „standardní“ rámec. Posuďte: „Vždy se postavíme na stranu Izraele, kdykoli bude ohroženo jeho právo na existenci ... nikdy nepřijmeme iránskou jadernou zbraň ... naše trpělivost je u konce a nepřistoupíme na hru o čas a nejsme ochotni vést rozhovory kvůli rozhovorům.“ Takovýchto vyjádření zaznělo ještě několik a vyvolala u amerického publika ovace vestoje.

GLOBÁLNÍ FÓRUM 2012

známka, týkající se brazilské společnosti, která je multietnická, a podporuje proto smíšená manželství mezi Židy a Araby. To poněkud rozhodilo v sále přítomnou delegaci brazilské židovské komunity.

NĚMECKO, ŘECKO, KANADA

Program třídního zasedání byl velmi náročný. Semináře a přednášky se střídaly s besedami a prezentacemi v několika paralelních programech. Zastavme se proto jen u těch nejdůležitějších vystoupení. Většina z nich zazněla na „World Leaders Plenary“. Je to možná trochu chucpe název, v českém překladu navíc nezni moc dobře (Plénum světových lídrů), ale vystihuje charakter večera. Slovo tu totiž dostali opravdu politici světového významu. Vedle tradičního předtočeného pozdravu izraelského premiéra Netanjahua zazněl i předem připravený projev řeckého ministra obrany Avramopoulose. Ten byl pro mnohé překvapivý. Podle něj jsou nyní Řekové nejbližšími spojenci Izraele. V ministrově projevu zaznělo politování, že k tomu nedospěly obě země daleko dříve. Ještě jednoznačnější a důraznější bylo v tomto smyslu „živé“ vystoupení ministryně zahraničí Kyperské republiky Erato Kozakou-Marcoullisové. Ta vyjmenovala všechny možné oblasti, kde je možné spolupracovat. Národním příkladem může být významná dohoda mezi Kyprem a Izraelem o spolupráci při těžbě plynových zásob, objevených nedávno ve vodách Středozemního moře v oblasti mezi oběma zeměmi.

Vrcholy celé letošní konference byla dvě vystoupení. K prvnímu byl pozván ministr zahraničí Německa Guido Westerwelle. Jak vždy při reportážích o AJC neopomíjíme zmínit, tato organizace si jako jedna z mála židovských institucí vybudovala skvělé vztahy s Německem, a to již od poválečných dob. Tento trend se ukázal

Obdobné to bylo i s projevem ministra zahraničí Kanady Johna Bairda. Ten připomněl, že jeho země v poslední době hlasuje v OSN a dalších mezinárodních organizacích vždy ve prospěch Izraele. „Podle našeho názoru si liberální demokracie a mezinárodní teroristické skupiny nejsou rovny. Nezaslouží si rovné zacházení. Koncept morální relativizace v mezinárodních vztazích zcela odmítáme a budeme proti němu vždy bojovat.“

Podle některých komentátorů nelze upřít oběma vystupujícím upřímnou snahu. Mluví skutečně za politickou reprezentaci své země. V obou zemích se však delší dobu rozevírají pověstné nůžky – něco jiného říkají (a dělají) politici a něco jiného si myslí lidé. Podle posledních průzkumů veřejného mínění zastává až 20 % Němců antisemitské názory. A také v Kanadě jsou na pořadu dne protizraelská a antisemitská vystoupení, od akademických či komerčních bojkotů až po násilné činy, které prý mají většinou na svědomí přistěhovalci z Blízkého východu.

Pokud bude mít někdo ze čtenářů čas a chuť podívat se na vystoupení politiků či politologů a novinářů na letošním Globálním fóru, může tak učinit, většina z nich je na internetu. Adresa American Jewish Committee je pořád stejná – www.ajc.org.

PRAŽSKÁ ZIMA

Ještě jednu událost bychom měli připomenout. V době konání Globálního fóra vyšla v USA nová kniha bývalé ministryně zahraničí Madeleine Albrightové, nazvaná *Prague Winter* (Pražská zima). Její název odkazuje k pražskému jaru, ale pojednává o období dávno před ním. Oč jde, prozrazuje podtitulek: „Osobní příběh o vzpomínkách a válce, 1937–1948“. Ke knize přineseme rozsáhlejší recenzi v příštím čísle *Rch*. **TOMÁŠ KRAUS**

PINCHAS (4M 25,10–30,1)

Případ dcer Celofchadových (4M, kap. 27) patří k nejzajímavějším situacím v celé Tóře. Co se o těchto zvláštních ženách dozvídáme?

Bible označuje Tóru i Zemi izraelskou jako *moraša*, dědictví. Do povinnosti učit se Tóru a přijmout ji (alespoň do té míry, že dodržují Boží přikázání) jsou zahrnuti i ženy. I ony jsou zodpovědné za to, že se učení Tóry předává dalším generacím, rodič dětem, učitel studentům.

Právě z tohoto důvodu bylo Deboře dovoleno, aby se stala jedním z prvních soudců v Izraeli (Kniha Soudců 4,4–5), aby Brurja nesouhlasila se svým otcem rabi Chananjou ben Teradjonem a aby byl její názor zaznamenán (Tosefta Bava kama 4) a aby Sefer ha-chinuch tvrdil, že učená žena, která je schopná vydávat náboženско-právní rozhodnutí, tak může činit.

Praktické poučení, které nám dávají dcery Celofchadovy, zní, že ženy mají podíl nejen na Tóře, ale také na Svaté zemi izraelské. Jejich případ, který musel nakonec rozhodnout sám Hospodin, protože Mojžíš to nedokázal, se týkal dědictví. Otec jim zemřel, aniž zanechal syny, a tak dcery – pět žen – tvrdily, že jim po právu náleží jeho dědictví, část Země izraelské (4M 27,7). Hospodin s tím souhlasil a toto rozhodnutí bylo tak závažné, že se od něj odvodily veškeré zákony o dědictví Mojžíše a Izraele (4M 27,8–11). Ženské právo na dědictví se rozvinulo do té míry, že i když po sobě otec zanechá jen malý majetek, první, kdo z něj musí být zaopatřen, jsou dcery a jejich věna, i kdyby tím měli trpět synové (Mišna Ketubot 108b).

Dcery Celofchadovy nás ale učí ještě něčemu jinému – lásce k Zemi izraelské. V okamžiku, kdy se v poušti právě odehrály hříchy zvěďů, Korachova vzpoura proti Mojžíšovi a nedůstojný čin Zimriho, prince z kmene Šimonova, kdy se zdálo, že většina Izraelitů pochybuje o tom, že kdy Svatou zemi osídlí, v této chvíli bojuje pět žen o své eventuelní právo na Zemi izraelskou.

Představme si pět odhodlaných, energických a rozhořčených žen, které trpěly jako sirotci, které neměl kdo chránit a které samy v poušti zvítězily nad byrokratickými procedurami a vybojovaly si právo být slyšeny nejvyššími soudci: Mojžíšem a pak samotným Hospodinem.

Právě na tomto základě dodal rav Efraim Lunšic, známý jako Kli Jakar, své interpretaci úvodu k hříchu zvěďů „feministický“ nádech. „Hospodin mluvil k Mošemu, říká: Vyšli si muže, ať prohlédnou zemi Kenaán, již dávám synům Jisraele, každého za kmen jeho otců, každý z nich ať je

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

jeho kníže.“ (4M 13,1–2) Kli Jakar píše: „Naši Moudří říkají, že muži Zemi (izraelskou) nenáviděli a chtěli se vrátit do Egypta, zatímco ženy tu zemi milovaly, neboť ony (dcery Celofchadovy) řekly: ‚Dejte nám dědictví.‘ Svatý, budiž pozhnán, který zná budoucnost, řekl, že by bylo lépe

Marc Chagall: *Mojžíš a jeho lid*, 1972.

poslat ženy, ale podle tebe (Mojžíše) se musí věřit mužům.“

MASEJ (4M 33,1–36,13)

„Přikaz synům Jisraele a řekni jim: Vy, kdo přicházíte do země Kenaán, [vzete:] toto je země, která vám připadne do dědictví, země Kenaán ve svých hranicích!“ (3M 34,2)

Závěrečný oddíl Čtvrté knihy Mojžíšovy uzavírá příběh pouštní generace, z níž většina lidí zemřela, aniž by vstoupila do Zaslíbené země. K hříchu zvěďů došlo ve druhém roce pobytu v poušti, poté se Židé dozvěděli, že v poušti také zemřou. Jak dokázali Hebrejci putovat dalších osmatřicet let, když věděli, že za svých životů do Svaté země nevtroučí? Jak dokázali bojovat o život, když věděli, že jejich dny jsou sečteny?

V nejhlubším nitru tento problém začneme řešit v okamžiku, kdy si uvědomíme svou smrtelnost. Většina z nás tato „znamenání smrti“ potlačí velmi úspěšně. Midraš nám říká, že po hříchu zvěďů Mojžíš vždy vpředvečer devátého avu nařídil, aby si každý Hebrejec vykopával hrob a přespával v něm. Ráno nezanedbatelná část již nevstala (B. T. Bava batra 121a Rašbam). Generace pouště nedokázala zcela potlačit myšlenky na tragický osud. Ale možná že nás o něčem poučí způsob, jak s nimi bojovali.

Tajemství spočívá ve způsobu, jakým se měla Zaslíbená země rozdělit: je to popsáno v této sidře, v Masej, a částečně nám něco pověděla i minulá sidra Pinchas. Jeden verš naznačuje, že země se měla rozdělit podle počtu lidí, kteří do ní vstoupí (4M 26,53), ale text dalšího verše mluví spíše o tom, že dělení se mělo řídit počtem lidí, kteří opustili Egypt a zemřeli v poušti.

Talmud (B. T. Bava batra 117a) ukazuje řešení tohoto zřejmého rozporu tím, že dává praktickou ilustraci: Rúben a Šimon vyšli z Egypta; Rúben má jednoho syna, Šimon dva. Tři synové, kteří vstoupí do Zaslíbené země, tedy dostanou celkem tři díly půdy. Ale aby uctili své otce, kteří vyšli z Egypta, mladíci rozdělí své díly na polovinu, takže Rúben dostane jeden a půl dílu a stejně dostanou Šimonovi synové. Toto dělení vyvolalo výkřik rabína Jonatana: „Jak se tohle dědictví liší od ostatních; obvykle živí dědí po mrtvých, zatímco tady mrtví dědí po živých!“

Logika Talmudu je úchvatná. Vyprávění o Izraeli je nedokončená symfonie, která začíná Abrahamem a neskončí dříve, dokud nenastane vykoupení světa. Každá generace vděčí za své výkony základům, které vytvořili předkové. Takže i generace, která vyšla z Egypta, ale do Zaslíbené země nevstoupila, se smí podílet na dědictví svých dětí.

To je také význam učení obsaženého v pesachové Hagadě: „Je povinností každého, aby se cítil, jako by právě on vyšel z Egypta.“ Z povrchního pohledu je něco takového nemožné, protože jak by člověk mohl překročit 4000 let?

Když jsem si poprvé sedl k pesachovému sederu se svými vnoučaty a rozpoznával v nich své genetické vlastnosti, a co je ještě důležitější, v jejich slovech a skutcích své hodnoty a zvyky, uvědomil jsem si, že se smrti nebojím. Pochopil jsem, jak je možné účastnit se věčnosti. Jak výmluvně to stojí v Talmudu: „Otec Jakob nikdy nezemřel“ (Ta'anit 5b). Dokud žijí jeho děti a jejich potomci a dokud udržují jeho zvyky a hodnoty, žije i on.

Právě tento výklad přiměl naše mudrce, aby prohlásili: „Každý, kdo učí své vnuky Tóru, jako by ji dostal přímo na Sinaji“ nebo „Korunou starců jsou jejich vnuci a slávou dětí jsou jejich předkové“ (Mišna Avot 6,8).

A nemusí se nezbytně jednat o biologické děti a vnoučata; každý, kdo ovlivňuje budoucí generace, ať už jako učitel, autor, vedoucí, každý, kdo umožňuje, aby příběh pokračoval, má svůj podíl na věčnosti.

DVARIM (5M 1,1–3,22)

Šabat před pochmurným dnem Tiša be-av, půstem, připomínajícím zkázu obou svatých chrámů, se nazývá Šabat chazon, Šabat vidění. Toto jméno se zakládá na čtení z Proroků, které spadá na tento den a začíná: „Vidění Izajáše, syna Amosova, které viděl o Judeji a Jeruzalému...“ (Izajáš 1,1)

„Vidění“ se ovšem obvykle vztahuje k pozitivnímu pohledu, zesílenému Božím zjevením, projevem Boží přítomnosti. V naší liturgii pronásíme v modlitbě Amida: „Ať naše oči spatří Tvůj návrat na Sion v soucitu.“ Izajášovo vidění se ale týká zvrhlosti a náboženské přetvářky: „Národe hříšný, lidé obtížený nepravostí... syt jsem zápalných obětí skopců a tuků krmných hovad... ruce vaše plné krve jsou.“ Kam se podělo pozitivní „vidění“ Boží milosti?

Odpověď nalezneme v oddíle na minulý týden, kdy jsme četli o putování Izraelitů pouští, jež lze pravděpodobně považovat za metaforu židovského putování dějinami. „Jejich výchozí stanoviště a cesty na Hospodinův rozkaz zapsal Moše. A to jsou jejich cesty z jejich výchozích stanovišť.“ (4M 33,2)

Tento verš obsahuje vnitřní rozpor: Jak je možné nalézt cíl podle výchozího stanoviště?

Pokud je vaším výchozím stanovištěm místo, kde jste našli svůj osobní i národní osud, musíte se do něj vždy navracet bez ohledu na to, na kolika místech jste se cestou usadili.

Svou cestu historií zahájil Izrael s Abrahamem v Hebronu, kde Hospodin vložil na prvního Hebrejce naše univerzální poslání: „A udělám tě velkým národem, požehnám ti a zvelebím tvé jméno, staneš se požehnaním.“ (1M 13, 2). Hospodin také zjevil Abrahamovi, co musí učit svět: „A poznal jsem ho, protože přikáže svým synům a své rodině po sobě zachovávat Hospodinovu cestu, zjednávat spravedlnost a právo.“ (1M 18,19)

Toto je abrahamovské poslání a osud, výchozí bod i cíl Izraele.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – červenec 2012

Staronová synagoga

6. 7.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
7. 7.	sobota	BALAK 4M 22,2–25,9 hf: Mi 5,6–6,8 mincha 20.50 hodin perek 6 konec šabatu	22.20 hodin
8. 7.	neděle	posunutý půst 17. tamuz	2.11–21.55 hodin
13. 7.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
14. 7.	sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1 hf: Jr 1,1–2,3 mincha perek 1 konec šabatu	20.40 hodin 22.12 hodin
20. 7.	pátek	Roš chodeš av večerní bohoslužba	20.00 hodin
21. 7.	sobota	MATOT-MASEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4; 4,1-2 mincha perek 2 konec šabatu	20.30 hodin 22.03 hodin
27. 7.	pátek	večerní bohoslužba	20.00 hodin
28. 7.	sobota	ŠABAT CHAZON DEVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 mincha	20.20 hodin 20.49 hodin 21.51 hodin
29. 7.	neděle	začátek posunutého půstu 9. avu konec šabatu	21.38 hodin
3. 8.	pátek	posunutý půst 9. av konec půstu večerní bohoslužba	20.00 hodin
4. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 41–26 mincha perek 3 konec šabatu	20.10 hodin 21.40 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.
Večerní bohoslužby se konají ve dnech 13. a 20. července od 20 hodin.
Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.*

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

ILUZE A SKUTEČNOST

(rozhovor s izraelským spisovatelem Meirem Šalevem)

Foto Petr Himmel, 2012.

Izraelský prozaik, esejista a novinář **MEIR ŠALEV** se narodil v roce 1948 v mošavu Nahalal, dnes žije v Jeruzalémě. Vystudoval psychologii na Hebrejské univerzitě a svou kariéru začal jako producent a moderátor v izraelské televizi. Šalev, který pochází ze slavného spisovatelského rodu, vydal svoji první knihu Ruský román až roku 1988. Od té doby mu vyšlo šest dalších románů, zatím posledním je *Moje ruská babička a její americký vysavač. Píše též literaturu faktu, knížky pro děti a je známý jako autor sloupků ve víkendovém vydání novin Jediot achronot. Obdržel řadu literárních cen, mezi nimi též prestižní Brennerovu cenu za román Chlapec a holubice (2006). Jeho romány byly přeloženy do více než dvaceti jazyků.*

Meir Šalev přijel v květnu do Prahy představit české vydání Ruského románu. Knihu vynikajícím způsobem přeložila Šárka Doležalová a vydalo ji nakladatelství Garamond.

RUSKÝ ROMÁN

V *Ruském románu* sledujeme osudy obyvatel vesnice Nahalal, mošavu „průkopníků“ z východní Evropy, od jeho vzniku (1921) až po postupný zánik jeho zakladatelů. Z lidí pyšných na svou sílu a společné výkony se v průběhu knihy stávají starci a stařeny; z dětí, narozených v mošavu, symbolů šťastné budoucnosti, složité bytosti hledající svou cestu životem, jež s náznaky a životní vizí jejich rodičů nijak nelaďí. Šalev v knize popisuje totéž období, jaké zachytil Amos Oz v autobiografickém

románu *Příběh lásky a tmy*. Zatímco Oz volí metodu realistického vzpomínání, Šalev píše mozaiku příběhů, v níž proplétá vzpomínky na Rusko s přítomností v Izraeli, osudy vnuků s osudy dědů s pohledem zvířat, rostlin i domů. Jako by na Ozově realistické kresbě rozmazal barvy, přidal zcela nečekané odstíny a tvary a nechal na čtenáři, aby si sám hledal detaily a skládal z nich celky.

Jednotlivé postavy autor čtenáři odhaluje útržkovitě a nejednoznačně, to, jak je zasahují dějiny (arabsko-židovské boje, druhá světová válka, válka za nezávislost), vidíme v odlesku, který se zrcadlí v malém vesnickém společenství. Vyprávěčem je jeden z vnuků „zakladatele“ mošavu, dědy, který vychovává dítě, jemuž při teroristickém útoku na mošav zahynuli rodiče a které je z pohledu ostatních poněkud přihlouplé. Vyprávěč je i vykonavatelem dědovy pomsty osadníkům: protože mezi sebe odmítli přijmout jeho syna, jemuž zranění ve válce zohavilo tvář, rozhodne se, že se nenechá pohřbit na obecním hřbitově, ale na hřbitově soukromém, jež založí právě jeho vnuk. Symbolicky se tak od kolektivu navždy odtrhne a jeho gesto je současně malicherné i navysost závažné.

Do chlapcova vyprávění vstupují další a další vyprávěči, nahlízející tytéž události z různých úhlů pohledu dle své povahy a myšlení, podobně jak to bývá v románech W. Faulknera.

Knihou je nabitá dějem i poezií; palčivými vzpomínkami i smířlivou přítomností; tragickými příběhy i historkami a situační komikou. Její vyznění však příliš veselé není. Mnoho z krásy, již si vysnili první osadníci, ztratilo svůj lesk, pošramotily se i vzájemné vztahy a pravda o světě a liddech, kterou na sklonku života nachází a jako starozákonní prorok bez servítek hlásá starý vesnický učitel Pines, není právě optimistická. Ale Šalev nás dokáže místrně přesvědčit, že i tenhle – vystřízlivělý, o iluze a nevinost připravený svět – má svůj smysl.

Pane Šaleve, svou prvotinu, Ruský román, jste napsal poměrně pozdě...

Když jsem byl malý, chtěl jsem být zoologem, dodnes mám přírodu rád. Nakonec jsem ale vystudoval psychologii a pracoval v televizi a v rádiu, docela mi to šlo. Jednoho dne jsem se rozhodl, že už to sta-

čilo, že chci dělat něco, co pro mě osobně bude mít větší váhu. Už jsem byl trochu starý na to, abych se stal vědcem nebo učitelem, bylo mi čtyřicet, tak jsem si řekl, že zkusím psát. Úplný začátečník jsem nebyl, měl jsem na svém kontě už dvě dětské knihy. Tak jsem sedl a napsal *Ruský román*. Pak přišly další, sedm románů, několik esejistických knih a dvanáct knih pro děti. Osobně mám nejraději svůj druhý román, nazvaný *Ezau*.

Řekl byste pár slov o rodném mošavu? Zřejmě to je zajímavé místo.

Jedná se o Nahalal, první mošav v tehdejší Palestině. Roku 1921 jej založili průkopníci z východní Evropy, hlavně z Ruska, jako byli moji prarodiče. Leží na severu země v Jizreelském údolí. Na rozdíl od kibuců měli lidé v mošavu určitou míru soukromí, například rodina žila s dětmi pohromadě, zatímco v kibucu, jak asi víte, byly děti vychovávány společně, odděleně od rodičů. Nahalal je zajímavý i tím, že jej navrhl Richard Kaufman, urbanista, funkcionalista, stoupenec Bauhasu, původem z Německa, který odešel do Palestiny a tam projektoval celé vesnice a města – hodně domů vytvořil pro Tel Aviv. Pro Nahalal navrhl kruhový půdorys – a to nejen pro vesnici, ale i pro pozemky, které ho obklopují!

Můj románový mošav je samozřejmě fikce, ale má svůj reálný předobraz stejně jako všichni ti lidé. Od konkrétních postav jsem si vypůjčil určité vlastnosti, zlomky jejich osudů, příběhů a vytvořil z něj fiktivní osoby.

Svůj mošav jste proslavil. Projevuje se to nějak?

Hodně lidí přichází a hledá ten soukromý hřbitov, o kterém píše. Žádný takový hřbitov tam není, jen místní pro lidi z mošavu. Když vyšla má kniha, musela se zřídit funkce průvodce po hřbitově. V knize se mluví také o tajemném skladišti zbraní, což má reálný předobraz. Vyčistili tu podzemní kobku a i tam vodí návštěvníky. Takže mohu říct, že v rodném mošavu teď podporuji dvě rodiny.

Vaše kniha je psaná z pohledu dítěte. Jaké bylo vaše dětství?

Já měl šťastné dětství. Nežil jsem jen v mošavu, ale také v kibucu u jezera Kineret, kam jsme se odstěhovali, hodně v Jeruzalémě, kde žili otcovi rodiče, pak znovu v mošavu a opět v Jeruzalémě. Většinu dětství jsem sice prožil v Jeruzalémě, ale Nahalal mi hodně utkvěl v paměti. Tam sídlila matčina strana rodiny, všichni to byli vřelí lidé, rádi vyprávěli příběhy, byli to pracovití a silní zemědělci s velkým

smyslem pro humor a s obrovskou fantazií. Na otcově – jeruzalémské – straně zas byli intelektuálové, čtenáři, znalci jazyka. Tyhle dvě větve se navzájem popichovaly – matčini příbuzní byli pro otcovu stranu „ignoranti“ a pro matčiny příbuzné byl otec městský panáček. Nebyl ani zemědělec, ani statný chlap, nepracoval fyzicky, vlastně jím pohrdali. Dodnes cítím jako pozitivní, že jsem mohl v těchhle dvou světech žít, a ta zkušenost se odráží i v mých knihách.

Jak vzpomínáte na své rodiče?

Otec se narodil v Tiberiadě, jeho rodiče pocházeli z Ruska. Dědeček přišel ve druhé alija, ale nevydržel těžkou fyzickou práci v zemědělství, měl problémy s ledvinami, a proto tátova rodina odešla do města. Otec psal už od mládí. Byl to učenec, učitel, věnoval se Bibli a studoval hebrejštinu, byl opravdu hodně vzdělaný. Mě i mé sourozence naučil psát a číst ve čtyřech letech, hodně se nám věnoval. Dával nám číst spoustu knih, vybíral je pro nás, pak je s námi probíral. Byl sekulární, Bibli studoval jako vědecký a literární fenomén. Máma nás vedla k přírodě, kterou znala od svých rodičů, táta ke knihám a literatuře.

Někdo tvrdí, že pravý spisovatel musí v dětství trpět, to se mi nestalo. Byli jsme chudí, ale nikdo to nebral tragicky, to vnímám až teď. Otec byl učitel a psal básně, kombinace, která moc nevnášela. Oba rodiče byli velmi laskaví, liberální, trpěliví, hodně se nám věnovali a na rozdíl od rodičů všech mých kamarádů nás nikdy netloukli. Děti se přitom tehdy, v padesátých letech, řezaly jako žito.

Rozdíl mezi Jeruzalémem a Nahalalem byly rozhodně zajímavé. Přitom obě ta místa se pokládala za střed světa: Jeruzalém jako symbol minulosti, Nahalal jako symbol budoucnosti židovského národa. Myslím, že obojí bylo přehnané, obě místa byla malá, každý každému viděl do talíře.

Výchova byla tehdy dost ideologická, ovlivnilo vás to nějak?

Řeknu vám to na příkladu: Špatně jsem viděl na tabuli a zjistilo se, že musím nosit brýle. To ovšem protirečilo veškerým představám o silném a udatném Izraelci. Navíc jsem byl drobný, hubený. Takže brýle jsem nenosil, na tabuli jsem neviděl a večer se vždycky vplížil do knihovny, ve které jsem potají s brýlemi na nose četl a učil se. Matka měla takovou teorii, že jsem skutečný svět viděl rozostřeně a svět knih jasně, a proto že jsem pak začal psát. Možná na tom něco je.

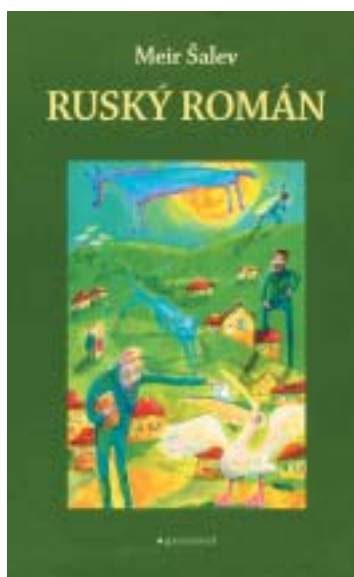
Jak se žije ve vašem mošavu dnes?

Mošav je to pořád, ale podmínky jsou

„měkčí“. Tamní obyvatelé se už necítí být nadřazení ostatním, jak to bývalo, už respektují i lidi z měst. Normální vesnice, i když je na svou historii pořád hodně pyšná. Zemědělec je dnes už také obchodník, tedy ne někdo, kdo do písmene naplňuje sionistické vize. Když jsem byl malý a lidé v mošavu chtěli někoho popsat jako slabocha a budižkničemu, řekli: „On/ona si dokonce dělá manikúru!“ To bylo dno, kam až mohl člověk padnout – dávat najivo, že ruce jsou i pro něco jiného než pro práci. Takhle už nemyslí skoro nikdo.

Píšete i literaturu faktu a eseje.

Dvě knihy jsem napsal o Bibli, dvě o literatuře, o knihách, které mám nejraději. V první se na Bibli snažím hledět z politického hlediska, vybírám z ní prvky, které i dnes mají nějaký politický význam: casus belli, ospravedlnění války; způsob, jak se vůdce chová k lidem; vztah mezi církví

a státem (tedy mezi proroky a králem); příběhy praotců. Před čtyřmi lety pak vyšla druhá „biblická“ kniha s názvem *Rešit*, začátek. V ní se zabývám událostmi, tématy, jak se staly v Bibli poprvé – první sen, první láska, první král, první prorok – a snažím se pochopit, jaký to „poprvé“ má význam. Vždyť celá Bible začíná slovy, které zná snad opravdu každý – *Na počátku, Berešit*, takže to nějaký význam mít musí.

A vaše knihy o oblíbených autorech?

Jsou to eseje o nich a o jejich příbězích; psal jsem třeba o literárních milostných příbězích, o různých učitelích, o incestu v literatuře, o tom, jak literatura líčí přírodu a přírodní bytosti, zvířata, ptáky. Z ruských autorů si hodně vážím Gogola, Bulgakova, Nabokova, mám rád něco z Tolstého, určitě mám raději *Annu Kareninovou* než *Paní*

Bovaryovou, ale *Vojnu a mír* jsem nikdy nedočel. Nabokova pokládám za ruského autora, i když většinu svých knih napsal anglicky. Miluji Babelovy povídky, vidím v něm skutečného muže, ne jen někoho, kdo si doma sedne za stůl a píše. Všechno, co napsal, prožil na vlastní kůži, když ho čtete, vnímáte, že ví, o čem píše. Mám rád také Faulknera, Melvilla, Marka Twaina, Thomase Hardyho, Henryho Fieldinga a současného francouzského autora Jeana Rouauda, který napsal úžasný román o první světové válce, *Pole slávy* se to jmenuje.

Jaké knihy považujete za dobré?

Takové, které v sobě mají nějakou energii, sílu, a když je čtete, zmocní se vás pocit, že byste taky chtěli začít psát, napsat svou knihu, i když třeba vůbec nevíte o čem.

Zabýval jste se také komparativní literaturou?

Nikdy. Myslím, že literatura by se měla probírat, mluvit se o ní, ale nikdy by se neměla považovat za „vědu“. Nemám rád škatulkování literatury, někdy mám pocit, že když se knihy probírají na univerzitních katedrách, něco živého se z nich vytrácí.

Jak vnímáte ruské imigranty v Izraeli?

Mám z nich radost, je to moje krev, můj kmen, moje *eda*, jak říkáme. *Eda* v Bibli znamená celý národ, dnes to je spíš etnická skupina v rámci národa, jako Jemenci, Marokánci, Poláci. Já jsem z ruské krve, ale nikdy jsem neměl ruské kamarády. Prarodiče si udrželi svůj ruský přízvuk až do smrti, někdy vařili ruská jídla, jejich emoce mi připomínaly postavy z ruských románů. A pak se najednou objevila hromada ruských Židů a já je opravdu uvítal. Ostatně všechny moje knihy byly do ruštiny přeloženy a ruští čtenáři v Rusku i v Izraeli moje knihy rádi čtou. Považují mě za ruského autora, což beru jako kompliment.

Znáte i české autory?

Díky překladatelce Ruth Bondyové znám a miluji Hrabala, pak Škvoreckého *Lviče*, Haškova *Švejka*, *Zlaté úhoře* od Oty Pavla. Četl jsem i *Zahradníkův rok* od Karla Čapka a žasl jsem, jak ten člověk může po libosti své rostliny zalévat, že nemusí vůbec šetřit vodou.

Jste také novinář.

Spíš sloupkař, píšu sloupky do *Jediot achronot*, šéfredaktor mi dal volnou ruku, a tak píšu o čemkoli, o politice, o literatuře, o Praze. Nikdy nepíšu o ekonomice nebo fotbalu, ale spíše o květinách nebo vládní koalici...

(pokračování na str. 17)

ZNAKY MÉHO RODIŠTĚ

Židovské památky v Budyni nad Ohří

Narodil jsem se 13. listopadu 1883 v Budyni nad Ohří, malém městečku na rozhraní středních a severních Čech. Na západě je vidět zříceninu Hazenburk, na východě

Budyně nad Ohří, výřez z rytiny J. Willenberga, 1602.

horu Říp, v údolí přitéká Ohře ze západu a ohýbá se na sever k Terezínu. To jsou zeměpisné znaky mého rodiště, píše Emil Reich ve vzpomínkách, které napsal pro své vnuky, o Budyni nad Ohří.

V době jeho mládí ještě žilo v tomto malebném a starobylém městečku více než sto Židů (přes 7 procent všech obyvatel). Zdejší židovská obec se mohla vykákat historií, která sahala nejméně do první poloviny 16. století. Během třicetileté války byla většina z dvaceti židovských domů za hradbami vypálena za požáru roku 1631, a tak většina Židů bydlela ve městě, kde se směli i zakoupovat. V roce 1677 panství koupili od Šternberků Dietrichsteinové a Židé se museli stěhovat zpátky na předměstí. Když Karel VI. vydal roku 1726 familiantský zákon, který v habsburské monarchii stanovoval podmínky pro uzavírání sňatků mezi Židy s cílem omezit a regulovat počet židovského obyvatelstva, bylo v Budyni povoleno 34 familiantských míst, jejichž seznam i nástupnictví je dochováno; mimo ně obdrželo koncesi k sňatku pět Židů stavu remeslného. Kantoři a učitelé jsou známi od roku 1620, starostové židovské obce od roku 1690. Česky se na židovské obci začalo úřadovat od roku 1892. Ve 30. letech 20. století zde žilo už pouze 15 židovských rodin. Ze židovských občanů Budyně, deportovaných v únoru 1942 do Terezína, bylo v plynových komorách vyhlazovacích táborů zavražděno 34 osob.

Maminka se jmenovala Karolina, rozená Langweilová, tatínek Leopold Reich z Kolečovic. Dědeček – otec mé matky – se jmenoval Benedikt Langweil. Vyučil se

ševcovině, celý život šetřil, takže si na penzi našetřil nějaké státní papíry – pamatuji si, jak stříhal kupony. Byl pro mne vzorem pořádného a chytrého muže. Ve dvou letech jsem měl zápal plic, o kterém maminka celý život vypravovala – pátý den mé nemoci hrál na dvoře flašinet a já dával prstíčky takt – to bylo znamení, že se uzdravuji.

Měl jsem sestru Helenu o tři roky mladší, umřela v roce 1941, když ji vezli do koncentráku.

Bratr Otto zemřel již v roce 1932 ve 32 letech (měl budyňskou nemoc – TBC).

Otec tatínka, Wilhelm Reich, můj druhý děd, byl vyučený řezník, bydlil v Kolečovicích, kde jsem ho navštěvoval téměř každé prázdniny.

ŠKOLA

Židovské domy na severním předměstí byly nově budovány po nástupu Dietrichsteinů po roce 1677, teprve za Marie Terezie roku 1760 dostaly římská čísla. Povolný počet dvaceti domů nebyl podstatně překročen až do první poloviny 19. století, kdy zde stávalo asi 25 domů, z nichž většina se v přestavbách dochovala dodnes. Obec koupila roku 1859 zchátralý domek XII, dala jej zbořit a na jeho místě vystavěla roku 1860 novou židovskou školu. Tato „škola normální“ s německým jazykem byla zrušena v roce 1897. V židovské

Židovská škola v Budyni č. XII. V horní části stav před r. 1860, dole dodnes zachovaná stavba z r. 1860.

škole bydlel také poslední rabín Bernard Loewy, který učil náboženství zde i v Libochovicích.

V necelých šesti letech – 15. září 1889 – jsem šel do školy. S Pepíkem Langweilovic – synem chudého řezníka – jsme tvořili celou třídu. Byla to škola pro židovské děti s německým vyučovacím jazykem. Rodiče

platili školné. Naproti kostelu (v Židech – jak se říkávalo) byla škola, jednopatrová budova, dole modlitebna pro zimní měsíce (v kostele bylo chladno). Druhá místnost byla jednotřídka. Pan rabín obýval celé první patro – velká kuchyň a tři velké pokoje.

První z nich byl pan Lemberger. S tátou nemluvil, protože táta jedl vepřové – což Židé nemají jíst. Zato se kamarádil s dědečkem a hrával s ním karty o plíšky. Jako téměř každý rabín měl mnoho dětí.

Lemberger byl rabín a kantor, zpíval modlitby v kostele – nám dětem byl učitelem, česky neuměl. Jeho vyučovacím prostředkem byla rákoska. Byl přísný zejména na děti chudých rodičů, neboť od nich nedostával prezenty. Doma jsme mluvili česky, ve škole německy, což nepřispívalo k našemu vzdělání. Nečetli jsme doma běž-

Dům č. II, dnes čp.104.

nou literaturu. Zde je ukázka toho, jak jsme mluvili: Pepík Langweilovic řekl jednou panu učiteli: „Herr Lehrer, in meinem Tintenfass ist sajrajt.“ Nebo: „Jdi ke Steinerovým (obchod) a kup mi za 5 krejcarů Zeichen-heft.“ Ještě jeden „kšeft“ měl rabín: všechmu drůbež – husy, kachmy, slepice – musil on vlastnoručně zaříznout (košerovat), za to obdržel malou odměnu. Na šlachtě (porážce) účinkoval při porážce hovězího dobytka, řezník mohl takové maso prodávat pobožným židům.

Po něm přišel pan učitel Marodi. V Rakousku vyšla takzvaná Lichtensteinova školní novela – učitel na obecné škole musil vyznávat totéž náboženství jako většina žáků. Marodi byl Žid, a proto musil opustit normální školu a stal se rabínem. Měl jen dvě děti – holčičku a syna, který jako lékař působil v Čelákovících a skončil normálně za Hitlera. Když Marodiho děti měly navštěvovat střední školu, odstěhoval se do Budějovic. Patřil k mladší generaci, a proto žil již jiným způsobem. Učil slavíky zpívat a pak je prodával – čímž si něco přivydělal. Stále před nimi hrál na ariston, kde pomocí zoubků na desce reprodukoval písničky (vzpomínám na Rigoletta). Mě naučil plavat. Asi v roce 1897 (to jsem byl v tercii) školu rozpustili a židovské děti chodily do české školy. Mezi nimi již můj bratr Otto. Pan Marodi již neučil, byl jenom rabínem. Jeho nástupcem byl pan rabín Loewy.

Celkem nás bylo asi 28 žáků obou polhavi, které učitel učil v jedné místnosti

najednou. Když jsme byli ve čtvrté třídě, uhodil do školy blesk – ještě dnes je vidět jeho stopu na oprýskané omítce –, tehdy jsem chytil za ruku o rok mladší Gretinku Langweilovou, kterou jsem měl rád, utíkal

Dům č. IX (dnes již nestojí).

s ní domů a křičel: „Maminko, já jsem zabít!“ Tím mě pak kluci dlouho škádlili.

Můj nejlepší kamarád v obecné škole byl Leopold Katz, syn pana Marka Katze. Jeho táta a máma chodili s rancem po vesnicích a skupovali od vesničanů kožky králíků a zajíců. Někdy vyměňovali nákup za přinesené prádlo. Starý pan Katz uměl vyřezávat píšťalky ze dřeva vrby a jiné kumšty. Můj bratr Otto jej obdivoval a trápil ho, aby mu je udělal – musil však oslovit pana Katze „milostpane“. Večer k nám často chodil na besedu on a Langweilovi. V zimě jsme seděli v kuchyni a v létě před krámem na schodech.

SYNAGOGA

Původně Židé v Budyni samostatnou modlitebnu neměli, pobožnosti se odbyvaly v soukromých domech, kde bydlel rabín nebo kantor a kde bývala také škola. Teprve na konci první poloviny 18. století si Židé zakoupili zbořenou stodůlku Šantrochovskou proti číslu XIII a XIV, kde si vystavěli velkou modlitebnu s dřevěným stropem a šindelovou střechou. Stalo se to před rokem 1740, protože v tom roce vrchní úřad v Libochovicích hrozil, že jim synagogu uzavře.

Stavba zůstala dlouho nedokončena a neomítnuta, prý pro stálé války s Francouzi a Prusy. Teprve v letech 1815–1825 byla synagoga (v dnešní Ostrovní ulici 200 m severně od hlavního náměstí) dostavěna. Židovská obec tehdy požádala Františka Josefa Dietrichsteina o přenechání 18 tisíc cihel z panských cihelen na nové klenutí za úvěr na 18 let. Kníže jim však raději daroval 3000 cihel, ostatních 15 000 museli však již během následujících tří let splatit (1826–28). Tehdy byla také synagoga zaklenuta a celá omítnuta. Je zbudována ve vrcholné barokní podobě s výrazně členěným západním průčelím v barokně klasicistním slohu. V synagoze byl chován

žlutý praporec z roku 1800, jehož zdejší Židé užívali při různých slavnostech. Bohoslužbám synagoga sloužila do nacistické okupace, za války její vnitřní zařízení bylo zničeno a po válce stavba byla využívána jako skladiště. Členité hlavní klasicistně barokní průčelí do ulice bylo někdy v 60. letech osekáno a později hladce omítnuto.

Byl jsem maminkou a dědečkem vychovávaný až příliš nábožensky. Musil jsem se modlit ráno, po obědě a večer před spaním. Když jsem se v kvintě učil Darwinovu teorii, tak náboženství ze mě spadlo. Ovšem stále je náboženství pro mě vzpomínkou na mládí. Morálku jsem si však z náboženství odnesl. Maminka mi řekla, že v Písmě svatém stojí: Dělej dobré skutky a nezůstávej dělníkovi přes noc dlužen. Švec Slajch přinesl v pondělí večer boty

Budyňská synagoga s původním průčelím a schodištěm pro ženy.

(ráno ještě držel modrou), mě tlačily, dostal jsem pohlavek a panu Slajchovi maminka zaplatila. Celý život jsem se toho držel, zůstával jsem dlužen jenom za cement a železo, to byly bohaté továrny, ale nikdy malému řemeslníkovi, povozníkovi – dělníkovi jsem samozřejmě vždy správně vyplatil mzdu, a to ihned.

V roce 1896 jsem byl biřmován, židovský bar micve. Na své třinácté narozeniny jsem přijel do Budyně, byl jsem v sobotu volán k oltáři a odříkal jsem modlitbu před Tórou. Tím jsem se stal mužem a právoplatným členem židovské obce. Počítali mne již do počtu deseti mužů, jejichž přítomnost byla nutná, aby se mohla konat modlitba. Dostal jsem dlouhé kalhoty, hodinky a různé prezenty od příbuzných. Dle orientálních zvyků byly ženy méněcenné, v kostele musely sedět zvlášť. Biřmovány nebyly.

REKONSTRUKCE

Historické jádro města Budyně nad Ohří bylo pro svou památkovou hodnotu v roce 1992 prohlášeno za městskou památkovou zónu. Nachází se v něm vodní gotický hrad s renesančními úpravami a celá řada dalších stavebních památek. Také budovu synagogy, která je situována mimo tuto zónu, se podařilo uchránit před zničením – v roce 2009 byla prohlášena za kulturní památku. Je poslední relativně dobře zachovanou památkou budyňské židovské čtvrti. Od svého vzniku se zachovala v prakticky nezměněné podobě a po zboření synagogy v Libochovicích v roce 1985 je už jedinou zachovanou stavbou svého druhu na celém bývalém dietrichsteinském panství.

Město Budyně nad Ohří, které synagogu s okolním pozemkem vykoupilo ze soukromého vlastnictví, uzavřelo letos s Federací ŽO a jejím Nadačním fondem Zecher dohodu o spolupráci, ve které se deklaruje:

„Obě strany mají zájem na tom, aby synagoga, která je v majetku města Budyně nad Ohří, byla v nejbližších letech celkovou rekonstrukcí vrácena do původní pozdně barokní podoby, vybavena expozicí, zachycující dlouhou historii židovského osídlení v Budyni a okolí a poté zpřístupněna nejširší veřejnosti.“ Konkrétní podíl jednotlivých stran na obnově a zpřístupnění této památky bude stanoven dodatkem k této dohodě v nejbližší době.

Spolu s rozsáhlým budyňským židovským hřbitovem, který prochází nákladem ŽO v Praze už několik let celkovou rekonstrukcí, bude restaurovaná synagoga s expozicí zachycující život Židů na malém městě další zajímavostí, pro kterou se vyplatí do Budyně zajet. Pro návštěvníky nedalekého Terezína, který dokumentuje osud naprosté většiny českých

a moravských Židů v letech 1939–1945, (ale nejen pro ně) tak vznikne příležitost seznámit se v autentickém prostředí i s „normálním“ životem Židů na přelomu 19. a 20. století, jak ho zachytil a popsal v textu citovaný místní rodák Emil Reich.

Emil Reich, 20. léta.

JIRÍ DANÍČEK

Jako ilustrace jsou použity kresby Antonína Jandy (1849–1932), ředitele živnostenské školy v Budyni a autora obširných dějin města Budyně nad Ohří, který byl současně městským archivářem a zakladatelem městského muzea.

BÍLÉ KVĚTY MANDLONÍ

Ukázka z knihy Meira Šaleva Ruský román

Když byl Eliezer Liberson ještě svobodný, než se narodil Daniel a než si pořídil Chagit, měl velikou hubenou damašskou krávu, s dlouhým krkem a rohy. Vztahy, které se rozvinuly mezi průkopníkem a jeho dobytčetem, byly zdrojem pobavení pro celou vesnici. Málo dojíla, zato toho sežrala dvakrát tolik co kterákoliv jiná kráva, a Libersonova nenávist k ní vybočovala z obvyklé praxe na farmách. „Spodina kravské společnosti,“ přezdíval jí. Kráva, již se pod mohutnými žebry ukrývalo citlivé a nevraživé srdce, vycítila, jaký k ní má její pán vztah, a oplácela mu stejnou mincí.

Jednou, když se Liberson vrátil z pole do své chudé chalupy, našel krávu, jak se mu rozvaluje ve světlnici, „žvýká prostěradlo a Borochovův článek“. Jeho stůl, jediný kus nábytku, který vlastnil, u kterého jedl, psal a četl, byl rozštípaný na třísky. Když kráva viděla, jak zuří, pochopila, že tentokrát překročila tenkou hranici mezi dožadováním se pozornosti a skutečným obtěžováním. Vyděsila se a utekla ven.

„A vzala s sebou i celou zeď,“ stěžoval si Liberson. Nazítří uvázal krávě na krk provaz a odvedl ji do sousedního kibucu na prodej. V chlévě tam pracoval soudruh, který se několik dní předtím vrátil ze školení v Utrechtu a překypoval chválou a nadšením nad holandskými kravami. Teď ho Liberson k smrti vyděsil, když mu podrobně vylíčil, jaké mají tyto krávy v Izraeli problémy s aklimatizací.

„Jsou zhýčkané,“ řekl Liberson, nakazí se parazity a depresí.“

„O tom nemůžu rozhodnout sám,“ řekl pracovník v chlévě, „to se musí probrat na schůzi.“

„Ale jistěže,“ odpověděl Liberson. Schůze soudruhů, ty pro něj byly jako hlína v rukou stvořitele.

„Ty holandské krávy je třeba smísit s místní krví,“ prohlásil před nabitou jídelnou, „holandské krávy přispějí mlékem a moje úžasná kráva jim dodá imunitu.“

Soudruzi z kibucu byli okouzleni. „Společně přivedeme na svět první hebrejskou krávu,“ hřímal Liberson.

„A co teď?“ zeptal se Cirkin, když se rozradostněly Liberson vrátil z kibucu a zašel k němu na kaši z vličího bobu. „To chceš pokaždé, kdy vyjdeš na pole, nechat dobytek a drůbež napospas? Nemůžeš nechávat dvůr bez dozoru. Musíš se oženit.“

Až do této události byl Liberson zapří-
sáhlým starým mládencem. Teď mu Cir-

kin nabídl Pesju, a dokonce byl ochotný přidat jako věno dvě krávy, ale Liberson odmítl.

„Protože to by byly celkem tři krávy,“ poznamenal Uri, když jsme ten příběh vyslechli, „a to je pro jednoho starého mládence opravdu až příliš.“

Ve vesnici nebyla jediná volná dívka. Cirkin a Liberson se rozhodli, že nezbývá než obnovit tradici únosu žen na vinici.

Oba mladíci se vrátili do kibucu. Byl podzim a organizátor práce poslal několik děvčat na vinohrad, aby sklídila paběrky a obrala rozinky. Vyzbrojeni mandolínou,

Děvčata z mošavu Nahalal, kde se román převážně odehrává, 20. léta. Foto archiv.

krabicí dobrot a nádobím vyšli na vinice a čekali na dívky.

Po dlouhém naléhání jsem donutil Faňu, aby mi vyprávěla zbytek příběhu. Hlava se jí při mluvení pohybovala, na její bílé vlasy byla radost pohledět.

„Slyšela jsem, jak někdo hraje na druhé straně vinohradu, a šla jsem se tam podívat. Za poslední řádkou seděli dva mládenci. Jeden, kterého jsem neznala, hrál na mandolínu, a druhý, to byl ten milý hoch, který nás pár dní předtím napálil s tou krávou. Krájel zeleninu na salát a pozval mě, ať se najím s nimi.“

„Radši by ses odsud měl rychle klidit pryč,“ řekla Faňa Libersonovi, „soudruzi řekli, že jestli tě chytí, přivážou tě té krávě na rohy.“

Liberson se odmítavě usklíbl. Dochutil salát, nakrájel chleba a sýr, a zatímco on a Faňa jedli, Cirkin vedle nich chodil sem a tam „jako kohout“, s červeným cikánským šátkem na krku, a hrál „marnivé a sladké melodie“. Liberson vyprávěl Faně o svém životě, o své farmě, o Pracovním kroužku Fajge Levinové a o svém soužení s tou krávou.

Faně se zatajil dech. Pracovní kroužek už tehdy zmizel za těžkými mračny mystéria a uctívání. Mezi ženami v Jezreelském údolí se šířily legendy o Fajge Levinové, první pionýrce, která pracovala jako muž, tři muži ji milovali, nosili na rukou, posilovali ji svou sladkou krví a prali jí šaty.

Liberson skromně přiznal, že Fajge zná, podílel se na praní jejího šatstva, vařil pro ni, její ruce mu obvazovaly rány a její prsty ho hladily. Ukázal Faně jizvičku na svém spodním rtu a prozradil jí, že přesně tam ho Fajge Levinová políbila. Když viděl, jak Faňa zjihla a na tváři se jí usadil zasněný výraz, který očekával, potají dal Cirkinovi znamení a začal si broukat známé řádky: „Budu orat a sít a s bratry se radovat / jen když budu v izraelské zemi.“ Cirkin hrál a Faňa neodolala pokušení a přidala se k nim vysokým, příjemným hlasem.

Liberson v duchu jásal, ale hned potom udělal zásadní chybu a vyprávěl o slavném chasidském dvoře, k němuž náležel tam na Ukrajině, v době svého dospívání. Tahle historka dobře zabírala na dcerky zemědělců v judských zemědělských komunitách, ale Faně se

příčilo všechno, co souviselo s rituály, modlitbami a konáním zázraků. Když poslouchala jména rabinů a kazatelů, která na ni chrlil, pěkná tvář se jí zkrivila.

Liberson neztrácel hlavu. Jako stěhovaví sokolí, i mladíci z Pracovního kroužku se uměli obrátit čelem vzad, aniž by ztratili výšku nebo rychlost. „Popravdě řečeno, jsem jedním z potomků pražského golema,“ honem opravoval svá slova a byl odměněn Faniným zvonivým smíchem.

Vztah mezi smíchem a láskou mu nebyl cizí. Věděl, že smích rozpaluje, vzrušuje a zvláčňuje ženské tělo, a hned znovu udeřil na ten samý bod, ostrou kritikou kolektivního farmaření ve velkém i malém měřítku a principu rovnosti vůbec.

„Faňo, srdíčko moje,“ řekl, „nakoukl jsem do té vaší společné sprchy a na vlastní oči jsem viděl, že lidé se nerodí sobě rovni.“

Faňa zrudla a znovu se zasmála, až se jí celé tělo natřásalo radostí. Mimoděk mu položila ruku na koleno. „Ještě mě něčím pobav,“ řekla.

Teď Liberson věděl, že ta hezká soudruška z kibucu mu brzy spadne do klína

a že se od něj očekávají dlouhá léta zkoušek a dvoření. Hned ji chytil za ruku a nabídl jí sňatek. Přišla do vesnice rovnou z vinohradu.

„To je pěkný příběh a Eliezer Liberson je v takových věcech geniální, ale bylo to úplně jinak,“ rozohnil se bratranec Uri, „na vinohrad šel jenom Cirkin a hrál tam mezi révovím. Faňa cítila, že musí jít za těmi zvuky, protože některým věcem nedokáže žádná žena odolat. Cirkin se stále ztrácel mezi řádky révy a potom se zanořil do vysoké trávy, klouzal po svahu a Faňa za ním. Tak ji vylákal až za velký dub, a tam uviděla Libersona s mandolínou v ruce. Cirkin se potichu schovával na stromě. Až po svatbě zjistila, že Liberson vůbec neumí hrát na mandolínu.“

„Toho roku,“ řekl Mešulam Cirkin, „prohlásil Ben Gurion, že v porovnání s kibucem není mošav dostatečně sionistický, a Tabenkin tvrdil, že lidé, kteří opouštějí komuny, pohaní jen touha po mamonu. Člověk nemusí být génius, aby pochopil souvislosti.“

Nezodpovědný čin mého otce a Eliezera Libersona nepřispěl ke zlepšení vztahů mezi těmito dvěma formami osídlení.“

Únos Fani vyvolal vlnu nenávisti mezi vesnicí a kibucem. Společné iniciativy obou osad v oblasti zavlažování ihned ustaly. Několikrát došlo u vádí na házení kamenů i pěstní soubor mezi námi a jimi. Humoristické noviny hovořily o Faně jako o „krásné Heleně“ a ozývaly se hlasy, že vykupování půdy v údolí by se nemělo obětovat na oltář chlípnosti jednotlivců. Ale Eliezer a Faňa Libersonovi byli nejzamilovanějším párem, který byl kdy vidět na půdách Židovského národního fondu. Liberson se své ženě neustále dvořil a bavil ji a její smích a překvapené výkřiky se rozléhaly celou vesnicí. V té době, kdy lidé žili ve stanech a od veřejnosti je oddělovaly jen celtové plachty, všichni věděli, co se u které rodiny děje, aniž by se muse-li potichu krást a tisknout uši na zdi.

„Především ji musíš rozesmát,“ řekl teď Liberson synovi, „ženy to milují, když je někdo rozesměje. Nedokážou tomu odolat.“

„Smích,“ řekl Mandolína, „je troubení na polnice před hradbami Jericha, kouzelné slůvko před jeskyní plnou pokladů, kapky prvního deště na vyprahlých hroudách.“

„Tos řekl pěkně,“ řekl Liberson a překvapeně na kamaráda pohleděl.

Ale v té době už byl Daniel vzdálen všem možnostem někoho rozesmát. Humor byl prvním ze základních prvků, který přišel z jeho lásky vniveč.

„Květiny, písně, hudba,“ řekl Cirkin.

„Dost, Cirkinge,“ řekl Liberson a hned se obrátil k synovi. „Co má ráda?“ zeptal se.

„Maso,“ odpověděl Daniel schlíple.

Liberson a Mandolína začali vařit. Navzdory nedostatku potravin, který ve vesnici tehdy vládl, se Daniel za noci plížil ven a přinášel přikryté tácy k Mirkinovu domu. Z vůně grilovaných kuřat, pečených telecích žebírek a hovězí pečené tekly sliny rozhněvaným sousedům, kteří protestovali proti takovému plýtvání, a táhli se za ní kočky a šakali z celého údolí. Ester všechno s požitkem spořádala, smála se, objala Daniela, ale nepřestala se po nocích toulat s Benjaminem.

Můj otec postavil pro svou milovanou visuté lůžko, což byla jen stará pružinová postel, na kterou přiletoval řetěz a zábradlí. To lůžko pověsil mezi dva přesličníky za chalupou a Ester se zachytávalo ve vlasech padající jehličí. Jemně Benjaminovo pískání, zvuk přidušeného smíchu a tiché sténání, když ji objímal svými urostlými pažemi, byly v chalupě dobře slyšet.

Toňa Rilovová, která po Margulisové odmítnutí začala úzkostlivě dbát na morálku ostatních lidí, vyčínila dědovi, že jeho dcera a „ten přivandrovalec“ se veřejně vodí po vesnici za ruce, a sdělila mu, že děti se na ně chodí do sadu po nocích dívat.

Toho roku rozkvetl dědův sad s nebyvalou mohutností. Děda požádal Chajima Margulise, aby mezi ovocné stromy postavil několik úlů, a med ze sadu byl téměř rudý a chutnal tak sladce, až se z něj stahovalo patro. Většinu dne se děda procházel mezi řadami stromů, jejichž doba rozkvetu a vůně byly vypočítány od poloviny zimy až do jara, a když se vracel domů, motal se z těch květinových vůní jako opilý. O chlév už se tehdy staral Avraham, a tak se děda mohl plně věnovat své soukromé rajske zahradě, a dokonce vysadil hustou řádku sazenic cypřiše, aby ji chránily před zimními větry, které se valily od Modré hory.

Nejdříve ze všech stromů rozkvetly bílé květy mandloní a sladkost jejich květů se vznášela vzduchem, jako by chtěla závodit s deštěm a blátem. Po nich se rozhořela broskvoň ostrou růžovou. Barva jejich pupat byla temná a sytá a květy, které se už otevřely, byly světlejší než jejich tenké vysoké tyčinky. Poblíž ní zářila meruňka svou křehkou barvou a vůní jako dámský parfém. Brzo se připojily švestky, jejichž drobné kvítky pokrývaly větve hustým tkanivem bílého sametu. Po svátku Purim rozkvetly jabloně načervenalou bělí a jejich vůně byla šťavnatá a utišovala žízeň jako jejich plody. O Pesachu je doprovodila kdoule, z níž Ráchel a Šlomo Levinovi

vyráběli zavařeniny a džemy, a hrušně se svými bílými korunami a fialovými trychtýři vydávaly vinné výpary. Když se země rozpálila a slunce sestoupilo na stromy a nafouklo jejich pestíky, dědův cyklus kvetení zpečetila řada citrusových stromů pláštěm mocné vůně, jež za noci zahalovala celou farmu.

V tom sadě, kde poletovaly larvy a modrásci, kde neustále znělo radostné a hlasité bzučení včel a zemdlení ptáci a brouci krasci padali z větví k zemi, jsem pohřbil dědu a jeho kamarády. Ale tehdy v něm zasela Ester fialky, které se v noci rozrostly, vodila tam Benjaminu a vyvalovala se s ním po vlhkých koberečích okvětních plátků, které padaly ze stromů. Nad ránem se maminka plížila k chalupě se sandály v ruce, ale známá silná vůně vlhké země, hrušek a fialek jí sálala z kůže a vzbudila jejího otce.

„Byl štěstím celý bez sebe. Vůně jeho dcery byla jako vůně pole, které Hospodin požehnal.“

„To je ale krásný příběh,“ řekla Faňa Libersonová. Předpokládám, že i tehdy se její vlasy prostíraly manželovi po hrudi a stehno měla položené na jeho břicho. „Jakkoli byl náš ubohý Daniel z toho smutný, jsem šťastná, že na Mirkinově dvoře konečně vidím bláznivě zamilovaného muže.“

Mirkinova farma se poprvé naplnila láskou. Znovu a znovu si s nadšenými výkřiky přehrávali své první setkání. Ester si vylezla na balíky slámy v seníku, držela se ústředního trámu, a Benjamin se postavil pod ni a díval se na ni, jak komíhá nohama.

„Jestli neřekneš schnell, schnell, tak se nepustím,“ vyskala.

Avraham kydal chlév a hleděl k zemi. Oči mu potemněly a rýhy na čele pulzovaly.

Jedné noci, když jsem se vracel ze svých toulek v polích, jsem si zul boty, tiše jsem prošel pod okny Rivky a Avrahama a slyšel jsem tetu, jak mluví o mé mámě.

„Pamatuji si na ni, jako by to bylo dneska,“ zasyčel její ještěřčí hlas, „jak je tam zavěšená na střeše seníku. Ty ses nepodíval nahoru, ale říkám ti, neměla na sobě kalhotky.“

„Myslím, že moje máma na ně žárlila. Můj táta jí nikdy takhle nenakukoval pod šaty a nikdy na její počest nepískal falešné opery.“

Meir Šalev: Ruský román. Z hebrejštiny přeložila Šárka Doležalová, vydalo nakl. Garamond v roce 2012. 432 stran, dop. cena 329 Kč.

MAGIE MARKA PODWALA

O nové výstavě v Galerii Roberta Guttmanna

Následující text profesorky židovské historie, kultury a společnosti na Columbia University Elišvy Carlebachové je zkrácenou verzí studie z katalogu k výstavě **ŽIDOVSKÁ MAGIE V DÍLE MARKA PODWALA**, která byla 27. června otevřena v Galerii Roberta Guttmanna v Praze. Výstava představuje „magická“ díla oblíbeného malíře a ilustrátora z uplynulých třiceti let a současnosti a je otevřena denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 18 hodin (od konce října do 11. listopadu do 16.30).

Práce Marka Podwala zláká na první pohled, ale ten sotva stačí na to, aby člověk rozpoznal veškerá poselství, která umělec do každého obrázku vložil. Všechny se skládají z mnoha významových vrstev, ze symbolů židovské učenosti a moudrosti, které dalece přesahují povrchní kouzlo. Magie v názvu výstavy značí transcendentci, charisma a okouzlení světem; je to spíše práce umělce než technika. Magie nespočívá v mumlání zaklínacích formulí, aby se dosáhlo čehosi umělého; je to mnohem více dar mimořádného vhledu, schopnosti obdařit obyčejné věci vlastnostmi, díky nimž je pak vidíme v novém a jiném světle. Každý vystavený obraz je lekcí, kterou nám udělil mág – mág ve smyslu moudrého muže, učitele, zaklínače a kouzelníka –, člověka, který dovede číst ve hvězdách a učí nás, jak vykládat jejich poselství. I o lékařích se kdysi věřilo, že ovládají kouzla. Použitím slova magie u této výstavy se dostáváme k průsečíku, v němž se mnoha způsoby protínají umění, jeho tvůrce, námět a jeho místo.

ŽIDOVSKÁ MYSTIKA

V kabalistickém podání zanechal proces stvoření jakési zbytky, struskovitou hromadu bez světla a dobra, kterou symbolizuje levá strana, někdy nazývaná „druhá strana“ – *Sitra achra* (2006). Zde je představena jako kresba levé ruky, v níž sedm démonů představuje sedm krutých *sfirot*.

Jeden z nejpřesvědčivějších obrazů na výstavě připomíná velkému učence židovského mysticismu Geršoma Scholema. Ten ve svých monumentálních vědeckých pracích elegantně interpretoval díla starých kabalistů a dodal tím moderním židovským studiím nové perspektivy. Scholem zkoumal otázky dobra a zla, stvoření a zkázy, muže a ženy, lidského a božského

ho, exilu a vykoupení tak, jak vyplývaly z paradoxních a spletitých děl židovských mystiků. Své práce vytvořil v Jeruzalémě a v pojetí židovské historie tak posílil „jeruzalémskou školu“. Ze svých jeruzalémských výšin vzbudil Scholem zájem o kabal u moderních vědců, který nese své plody až do současnosti. Tím, jak v obraze *Dopisy Geršoma Scholema* (2002) zmapoval hlavní silnice i vedlejší cesty Scholemovy práce, stává se Podwal prototypem

Židovská magie, kvaš a pastelky, 2012.

moderního kabalisty, člověka, který novým způsobem rozšiřuje tradici a přetváří příběh božské tvořivosti tak, že ji lidská představivost obsáhne.

ANDĚLÉ A DÉMONI

Andělé a démoni zaplňují prostor mezi lidským a božským. Proměňují neviditelné sféry ve viditelné; přinášejí naší imaginaci poselství z nebeských říší. Vznášejí se uvnitř oblasti snů mezi světem nekonečných možností a konkrétním světem lidské existence. Křídla jsou znakem andělů a znakem křídel pera – a odtud brka na psaní, jež vytvářejí a oživují hebrejská písmena, stavební kameny stvoření, která se jako červená nit vinou celým Podwalovým dílem s židovskou tematikou.

Démoni zalidňují naše noční můry a v mýtech, legendách a tradici zaujímají už od dávných časů úctyhodné postavení. Podwalovi *Démoni* (2012) vycházejí z midraše o *šedim*, démonech jako nedokončených bytostech: Hospodin je nestačil dotvořit, protože už nastalo páteční odpoledne a začínal šabat. Podwal sestavil demona z rozptýlených fragmentů, z nichž vznikla oblundná bytost. Skládá se z rozštěpeného kopyta, symbolu ďábla a nečistých zvířat, a vyrážejí z něj hadi, kteří představují lstivého ducha původního hříšníka v Edenu. Z úst mu visí rozebraný jazyk, znak klamu. Rozštěpené kopyto a rozebraný jazyk odrážejí rozervanost démonické

povahy, která je opakem charakteru prostého a nezáludného člověka. Had se znovu objevuje, když zápasí *Dobro a zlo* (2006) a on se pokouší zardousit *ec chajim*, strom života. Strom je pilíř, kolem kterého se obtáčí svitek Tóry. Had si myslí, že je silný a chytrý – ale jeho žádostivost po okamžitém uspokojení nikdy nepřemůže kouzlo hebrejských písmen a božskou moudrost, jež je v nich skryta.

Tefilin mají v židovských obřadech záhadné a zásadní postavení. Tyto černé krabičky obsahují verše *Šma*, židovské vyznání víry „Slyš, Jisraeli“. Nosí se jako rituální trásně *cicit*, aby neustále připomínaly Hospodina a každý den a na všech cestách, po nichž člověk kráčí, přikazovaly mravný

život. *Tefilin* i trásně *cicit* jsou pásky či nitě s uzlíky, klasickou pomůckou k zapamatování si. Krabička obsahující popsaný pergamen zaručovala *tefilin* (stejně jako mezuzu připevněné na zárubně dveří) i magickou moc amuletu. Amulety zaujímají v židovské tradici čestné místo a nejoblíbenější z nich, především mezi Sefardy, byla *chamsa*. Tato ručička, která zahání zlé oko, byla – a na mnoha místech stále je – v blízkovýchodní kultuře všudypřítomná. Naše *Chamsa* (2012) ochraňuje drahé město Jeruzalém a je zatížena nástrojem, který zdůrazňuje roli lidské ruky (ukazovátko na Tóru se nazývá *jad*, ruka) v aktu stvoření pomocí Božích písmen. Obraz se tak výborně hodí jako emblém pro magické sféry, představené na výstavě.

ČAS A SVÁTKY

Nebesa a jejich tělesa vzrušovala lidskou zvědavost od nepaměti. *Hebrejský zvěrokruh* (1996) ilustruje soustředné významové vrstvy v Podwalových obrazech. Starověcí Řekové si představovali vesmír jako dokonalý soubor do sebe zapadajících

Liška, kresba perem, 1983.

sfér, jejichž obíhání vytváří hudbu času; na obraze je představují soustředné kruhy (ale podívejte se na ně znovu a pozorněji: Podwal obtočil Zemi leviatanem, mytickou rybou, na jejímž mase si budou pochutnávat spravedliví v budoucím světě). Ve středu jejich vesmíru byla Země a podle židovské tradice tvořila její pupek Chrámová hora v Jeruzalémě – *tabor ha-arec*. V této *axis mundi* se nebesa a země stýkají.

Zemské sféry obíhaly svou dráhu celý rok, rozdělený na dvanáct měsíců. K velkým a trvalým skutkům lidské představitosti patří okamžik, kdy jakýsi bezejmenný člověk pohlédl ke hvězdám a v každém hvězdném seskupení rozpoznal tvary, připomínající známé bytosti. Dvanáct souhvězdí vstoupilo do židovské kultury v upravené podobě jako *mazalot*. Tyto adaptace jsou pěkným příkladem toho, jak si Židé přetvářeli pohanskou kulturu podle své potřeby. Vodnář, který je v nežidovském umění vyobrazen jako vodní bůh nesoucí nádobu, je na židovských obrazech zachycen jednoduše jako nádoba s vodou. Tento motiv se opakuje v Podwalově obraze *Vodnář* (1995), na němž džbán s vodou

Hebrejské hodiny na Židovské radnici, kvaš 2008.

zalévá jeruzalémskou palmu. Obraz oslavuje svátek *Tu bi-švat*, Nový rok stromů, jak jej označil židovský kalendář z období Mišny. Připomíná i radostné oslavy v Chrámu – rituál, kdy se o Sukot rozlévala voda z nádrže (*simchat bet hašo'eva*), další zvyk určený k tomu, aby se ve správný čas přivolal déšť.

Jeruzalémské lulavy (2004) nás vyvádějí ze synagogy do světa modlitby hraničícího s magií. Během svátků Sukot Židé třesou lulavem, palmovou ratolestí. Tento svátek je spjat s modlitbou za déšť (např. *Jeruzalémský talmud*, Taanit 1,1), která se pronáší na *Šmini aceret*, poslední den svátku. Podwalovy vznešené zelené *lulavim* obklopují sluncem vybělené město pod nebem bez mráčku. Podwal poznamenává: „Když se lulavem třese, jak je předepsáno, jeho chřestění zní jako déšť, což přivádí na myšlenku, že rituál s třesením byl magicou napodobivou ceremonie, jejímž účelem bylo přivolat déšť.“

Přes všechny symboly a mýty spjaté s astrologickými znameními, mudrci prohlásili „*Ejn mazal l'Jisrael*“, tedy že osud Izraele neurčují hvězdy. Nic to neukazuje lépe než osud Hamana, padoucha svátku Purim, což ilustruje obraz *Visící Haman* (2004).

Hebrejské hodiny na Židovské radnici (2008) obohacují myšlenku, že si Židé uspořádali čas všeobecně známým, ale současně výlučně židovským způsobem. Andělé stvoření poletují kolem budovy, která je ve své kamenné tělesnosti pozemská a připoutaná k zemi; svou vízkou dosahuje až do nebes. Okouzlení časem se odráží v mnoha vystavených dílech, ale nikde není zřejmější než u prohnané lišky (*Liška*, 1984), která se snaží ukrást chalu – pletený bochánek chleba, který Židé jedí o šabat, aby si připomněli manu, nebeský pokrm, jímž se živili, když putovali pouští. V klasické bajce liška donutí lstí důvěřivá zvířata, aby se s ní podělila o své vzácné jídlo. Tentokrát se jí to ale nepovede!

PRAHA: JERUZALÉM EVROPY

Když rozevřete Podwalovu *Pražskou hvězdu* (2006), odhalíte mnohé z historie pražského židovského společenství. Podwal si zvolil šesticípý „štit Davidův“, protože Praha byla první židovskou obcí, která

tuto hvězdu používala jako svůj znak. V šesti cípech objevíte pražské synagogy, praporec pražské obce a náhrobek Davida Ganse.

Žlutý židovský klobouk ve středu hvězdy připomíná tu horší stranu židovského života, nejen v Praze, ale v celé Evropě, kde Židé – jako Kain – museli nosit poznávací znamení. Byl to buď znak přišitý na šaty, nebo jasně barevný klobouk, podobný tomu na obraze. Později přišla v této kruté praxi změna a Židé v celých Čechách, včetně Prahy, museli nosit ošklivý tvrdý žlutozelený límec. Vrchol hvězdy je modrý jako nebe a její spodek zelený jako hřbitovní půda. Hebrejská písmena

pe a nun, která nacházíme na začátku některých epitafů, znamenají „zde leží“. Červená vlajka připomíná praporec pražské židovské komunity z roku 1716 z doby vlády císaře Karla VI. (Originální praporec uchovává Židovské muzeum v Maiselově synagoze, ve Staronové je k vidění jeho replika.)

Uvnitř *Hvězdy* si povšimnete podpisu slavného kabalisty Šloma Molcha (pod lvem vlevo dole), jehož v Praze vzpomínali a uctívali jako mudce a učedníka judaismu.

Další dvojici navzájem si odpovídajících obrazů ve hvězdě tvoří rozevřené knihy. Měli bychom si je prohlédnout společně s leptem nazvaným *Sefer* (1980). Tento grafický list ukazuje lásku ke knihám, z nichž se pro židovský národ stala „přenosná vlast“. Při svých nesčetných putováních se Židé cítili nejvíce doma ve svatých knihách. V hebrejštině se titulní strana knihy řekne *še'ar* – brána, portál, jímž člověk vstupuje do svatého textu. Pokroucené sloupy na obrázku se podobají sloupům na titulních stranách knih tištěných v 17. a 18. století. Knihy nám také připomínají klíčovou roli Prahy v historii hebrejského knihtisku.

Tajemství Prahy je zachyceno ve strašidelné kresbě nazvané *Půlnoc* (1982) z knihy Elieho Wiesela *Golem, příběh legendy*. Hlavním námětem kresby, která se podobá rytině z 16. století, jsou struktury, jež ztělesňují samotné město. Zadívejte se do téhle noci pozorně. Je plná života, pohybu a duchů. Osamělá postava (golem) prochází kolem pražského Karlova mostu.

(pokračování na str. 18)

Chamsa, kvaš, 2006.

ZÁKLADNÍ ČETBA

V Pasece vyšlo stěžejní dílo Hillela J. Kievala

Profesor židovských dějin na Washingtonově univerzitě v St. Louis H. J. Kieval se zaměřil na proměny židovské kultury ve střední Evropě v období od osvícenství do druhé světové války. Patří k největším odborníkům v tomto oboru a je s podivem, že jeho kniha o Židech v Čechách v desetiletích před první světovou válkou byla přeložena do češtiny až nyní. Přitom každý, kdo se dějinami Židů v českých zemích v 19. a 20. století vážněji zabýval, z Kievala čerpal. Kdo tak z českých historiků nečinil, objevoval Ameriku a neuměle tápal tam, kde již byla k dispozici důkladná Kievalova analýza.

před Kievalovou knihou, jasně mezi nimi převažovaly literárněvědné texty se zaměřením na Pražský kruh a Franze Kafku. Tím byl ovšem výrazně ovlivněn úhel

hledu na Židy v českých zemích. Dominoval důraz na německy mluvící intelektuály z Prahy, prizmatem jejich deníků a uměleckých děl se tito literární vědci dívali (a někteří stále ještě dívají) na židovskou komunitu v celých Čechách. Tento pohled ještě utvrdil Gary Cohen ve své jinak mistrně analýze německé menšiny v Praze z roku 1981 (vyšla v českém překladu jako *Němci v Praze, 1861–1914* v roce 2000). Zhruba polovina německy mluvících obyvatel Prahy byla z židovských rodin a Cohen skvěle rozkryl vzájemné kulturní a politické vazby a hlavně vztah závislosti mezi německy mluvícími Židy a křesťany v Praze, která se díky tomu stala baštou liberalismu.

HISTORIOGRAFICKÁ KRAJINA

Význam Kievalovy knihy vynikne, když se pokusíme zrekonstruovat stav historiografie, jak vypadala těsně před jejím vydáním v roce 1988. V komunistickém Československu byl výzkum zaměřený na moderní židovské dějiny jedním z tabu. Mimo ojedinělé studie v *Judaica Bohemicae* tak mohl Kieval z děl vydaných v Československu čerpat pouze z analýz předválečných. Pisatelé těchto textů (jako např. literární historikové Oskar Donath a Pavel Eisner nebo statistické František Friedmann a Bruno Blau) však měli tu výhodu i nevýhodu, že byli sami součástí popisované látky. Ač si to sami většinou nepřipouštěli, nebyli nestrannými pozorovateli. Tento jev pak byl typický pro celou řadu dalších publikací židovských odborníků – historiků, literátů či prostě pamětníků –, kteří se v exilu za války a po válce snažili zachytit zkušenost Židů v Praze, českých zemích a Československu od konce 19. století do doby šoa, případně i během ní. Tak i většina textů z jinak stále stěžejní trojdílné publikace *The Jews of Czechoslovakia*, kterou vydala Society for the History of the Czechoslovak Jews v New Yorku mezi lety 1968–1984, je spíše osobním svědectvím pamětníků a významných aktérů předválečné židovské komunity než vědeckou analýzou.

Pokud se zaměříme na vědecké publikace o Praze a českých zemích vydané

století do konce první světové války. Umně zasazuje příběh Židů z Čech do kontextu dramatických změn české společnosti té doby – procesu urbanizace, jazykové proměny školského systému, národnostního konfliktu, antisemitismu v souvislosti s Badenihovým jazykovým nařízením a hilsneriádou a proměny politického spektra společnosti v Čechách.

V protíváze k dříve jednostrannému důrazu na německy mluvící Židy razí Kieval tezi o „druhotné kulturní integraci“ Židů v Čechách, kteří kvůli mnoha faktorům, především josefínským reformám, nejdříve upřednostňovali německý jazyk, nicméně okolo přelomu století již většina z nich udala při sčítání lidu jako obcovací jazyk češtinu. Kieval se nespokojil jen s údaji ze sčítání lidu nebo ze školních statistik, ve kterých rapidně narůstal počet židovských dětí v českých školách. Chápe kulturní integraci jako společenský fenomén, popisuje slibné začátky českožidovského hnutí navázaného na špičky českých staročeských a především mladočeských politiků a vyzdvihuje rozdíl mezi českým venkovem a specifickou Prahou, kde se v jejím centru hospodářská i kulturní elita židovské komunity stále držela svých německy a prohabsbursky orientovaných partnerů.

ČESKOŽIDOVSKÉ HNUTÍ A SIONISMUS

Zlomem pro národní identitu Židů v Čechách byla podle Kievala poslední léta 19. století. Pouliční výtržnosti v souvislosti s Ba-

Spolek Or Tomid používal na konci 19. stol. při bohoslužbách spolu s hebrejštinou také češtinu. Foto archiv.

DRUHOTNÁ INTEGRACE

Do takovéto historiografické krajiny přišla kniha Hillela Kievala *The Making of Czech Jews*. Kieval byl první, kdo přinesl tematicky široce pojatou analýzu židovské společnosti v Čechách ve stěžejním půl-

deního jazykovým nařízením z roku 1897 a hilsneriádou, noviny plné štvavých protizidovských článků a v neposlední řadě ochota mladočechů využít antisemitskou notu v průběhu volební kampaně v Praze roku 1897 vedly k dramatickým změnám

v politickém sebechápání angažovaných Židů z Čech. Kieval pak analyzuje dvě zdánlivě protichůdné reakce na český antisemitismus: redefinovaný program tzv. českých pokrokových Židů okolo Viktora Vohryzka, kteří začali vydávat časopis *Rozvoj* a distancovali se od úzce nacionalistického programu českožidovského hnutí, a sionismus, jehož nejvýznamnější spolek Bar Kochba nevznikl náhodou právě na konci 19. století, kdy se českožidovská asimilace zdála pro mnohé Židy iluzí.

Důležitý je Kievalův důraz na podobnost dilemat, kterými si českožidovští i sionističtí aktivisté na přelomu století prošli. Ač se tedy českožidovské hnutí a sionismus proti sobě vymezovaly, řešily velice podobné okruhy problémů – především touhu patřit do nějakého společenství a najít autentický vztah ke svému židovství. U Kievala tak najdeme kupříkladu detailní rozbor textů českožidovských intelektuálů o židovství a náboženství obecně nebo výklad Buberových *Tří řečí o židovství*, které měly zásadní význam pro intelektuální růst první generace pražských sionistů.

Poslední kapitola je věnována válečnému období. Čechožidé v něm opět narazili na limity vztahu s většinou populací. Ačkoli se stavěli za vznik samostatného českého státu, právě během války a těsně po ní dali čeští politikové i těmto angažovaným českým asimilantům najevo, že jim nevěří. Pro sionismus byly válka a setkání s haličskými uprchlíky naopak jakýmsi katalyzátorem, který je posílil v jejich odhodlání prosazovat práva židovské menšiny v poválečném Československu.

ZÁKLADNÍ ČETBA

Profesor židovských dějin na Washingtonově univerzitě v St. Louis se zaměřil na proměny židovské kultury ve střední Evropě v období od osvícenství do druhé světové války. Velice záhy po vydání se Kievalova kniha stala v zahraničí standardním dílem pro každého, kdo se zabýval a zabývá dějinami Židů ve střední Evropě. Díky Pasece se teď snad stane (konečně) základní četbou i pro zájemce o židovské dějiny a kulturu u nás v České republice. Závěrem ještě díky Kláře Mičkové za velice čtivý a přitom přesný překlad Kievalova textu a pracné vyhledání všech původně českých citátů v dobovém tisku či pamfletech.

KATEŘINA ČAPKOVÁ

Psáno pro *Roš chodeš a Dějiny a současnost*

(*H. J. Kieval, Formování českého židovstva. Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918, nakladatelství Paseka, Praha-Litomyšl 2011, 400 str., 349 Kč. Viz též rozhovor v Rch 11/2010.*)

DVĚ VZPOMÍNKY

na Marianu Kornovou, Jirku Satze a nápis na zdi

Když se píše o nadaných terezínských dětech, myslím, že se ještě nikdo nezmínil o Marianě Kornové, dvanáctileté redaktorce terezínského dětského časopisu *Hlas pudy*. Mariana byla v Terezíně má nejlepší přítelkyně.

Narodila se v Moravské Ostravě 18. června 1931 a v roce 1939 se přestěhovala s rodinou do Prahy. V Praze jsme se neznaly, ale můj starší bratr Bobby (spisovatel J. R. Pick) se přátelil se starší sestrou Mariany Věrou a o Marianě mi vyprávěl. Říkal, že krásně píše. Těž jsem věděla, že Mariana napsala nejlepší povídku v soutěži, kterou pořádali v útulcích, kam jsme chodili po uzavření židovské školy v Jáchymově ulici (já navštěvovala útulek v Soukenické ulici). Byla bych se s ní ráda seznámila, ale to se uskutečnilo, až když jsem poprvé v Terezíně vstoupila v domě Q 306 na půdu přeplněnou ženami a dětmi, kde nás s maminkou ubytovali. Zjistila jsem, že naše postele jsou nedaleko Mariany, a skamarádily jsme se skoro hned. Byly jsme stejně staré, obě vášnivé čtenářky a chodily jsme si často, někdy denně, půjčovat knihy do terezínské knihovny. Spolu jsme stály ve frontě fasovat obědy, stá-
le jsme si měly co povídat a měly jsme tajemství, která se týkala hlavně kluků. Těž jsme sbíraly exotická slova, psaly je na kousky papíru a schovávaly nebo zakopávaly je za Magdeburkými kasárnami. Zůstal mi růžový papírek se slovy jako infla-granti, negliže a nebich.

Hlas pudy, ze kterého se zachovala tři čísla, začaly děti psát, až když jsem se z pudy odstěhovala. Asi před deseti lety mi jeden známý přivezl z výstavy pařížského židovského muzea kopie terezínských dětských časopisů. Otevřela jsem první číslo *Hlasu pudy* a viděla úvodník Mariany. Když jsem si přečetla její tři příspěvky, to jediné, co z jejího psaní přežilo, s úžasem jsem si uvědomila, jak zrale, vtípně a s jakým šarmem psala, a přemýšlela jsem o tom, co by bývala napsala, kdyby žila. Mariana odjela do Osvětimi 6. října 1944 a nevrátila se. Uvádím tu její úvod k prvním číslu *Hlasu pudy*:

Konečně tedy, po tolika týdnech planých slibů a vyhýbavých úsměvů naší redakce, máte v ruce první číslo – důkaz, že to už opravdu myslíme vážně. Doufáme, že druhé, třetí a další čísla Vás ještě více přesvědčí, že si na našem časopise dáme záležet a snažíme se, aby se vám líbil. Mohu si vás úplně představit, jak Vy dospělí teď se shovívavým úsměvem obracíte stránky a hledáte povídku neb básničku Vašeho miláčka, a děti, jak se šťastně díváte na svoji práci a zhluboka nabíráte dech ke kritice ostatních příspěvků, celého časopisu, a potom taky – redakce.

Proto už raději skončím, podívejte se dále, a když se Vám to snad nebude líbit, pošlete nám svůj příspěvek a příští číslo bude lepší.

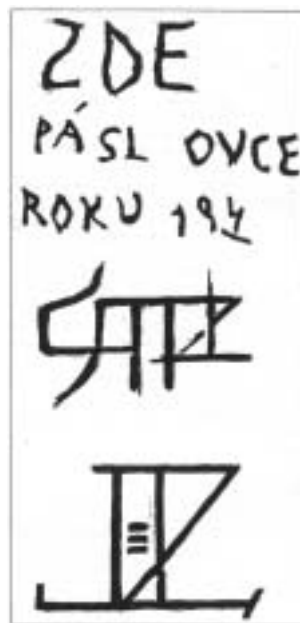
Číslo *Hlasu pudy* jsou uložena v Židovském muzeu v Praze. Když jsem z Paříže obdržela kopie, poslala jsem je Věře Kornové-Bondy, která jediná z rodiny přežila, a ta se věnovala přepisu časopisu psaného dětskou rukou a jejich překladu do angličtiny.

Můj druhý kamarád na půdě byl Jiří Satz, který též spal nedaleko ode mne. Byli jsme v Praze v židovské škole ve stejné třídě. Chodila jsem tam jen krátce a Jirku jsem dobře neznala, jen ho zdálky obdivovala.

Byl nejoblíbenějším klukem ve třídě, moc hezký a sebevědomý. V Terezíně si našel skvělou práci, pásl ovce na šancích ghetta. Někdy jsem tam seděla s ním a hlídali jsme ovce spolu. Jednou vryl do zídky vysoko na šancích nápis „Zde pásl ovce roku 1944 Satz“ a pod to ještě připojil naše propletené iniciály J a Z. Asi před dvaceti lety tam ten nápis pořád byl. Jiří, jeho mladší bratr Petříček, který po večerech na půdě vždy tancoval a zpíval kabaretní písničky, a oba jejich rodiče zahynuli.

ZUZANA JUSTMAN, New York

Autorka je spisovatelka a dokumentaristka. Její snímek Voices of the Children (Hlasy dětí) o zkušenosti tří terezínských dětí získal roku 1999 ocenění Emmy. Od konce července do 5. 11. budou záběry z tohoto filmu promítány v newyorském Museum of Modern Art (MoMA) v rámci výstavy nazvané Century of the Child: Growing by Design, 1900–2000.

Nápis z terezínských šancí, jak jej překreslil A. Pařík.

PO VZORU PINKASOVY SYNAGOGY

O památníku v italském Carpi

Mezi pražskými památkami bude Pinkasova synagoga vždy zaujímat zvláštní místo. Na jejích zdech nalezneme jména českých a moravských obětí holokaustu, místo jejich posledního bydliště, data narození i smrti. Dnes existuje podobně koncipovaných památníků několik, vzpomeňme například pařížskou Mur des Noms, Zeď jmen, na níž jsou vepsána jména 76 tisíc francouzských obětí, či na washingtonský památník veteránů války ve Vietnamu s téměř 60 tisíci jmen. Žádný z památníků se však nehlásí k Pinkasově synagoze jako ke svému inspiračnímu zdroji – až na jeden. Památník deportovaných v italském městě Carpi se k Pinkasově synagoze hrdě přiznává.

TÁBOR FOSSOLI

Nedaleko Carpi se nacházel jeden z největších italských koncentračních a tranzitních táborů – Fossoli. Do roku 1943 sloužil jako tábor pro válečné zajatce a od prosince 1943 se stal i táborem pro Židy. Branou Fossoli prošly téměř tři tisíce židovských vězňů (z celkem pěti tisíc), z tábora bylo vypraveno celkem osm židovských transportů: pět mířilo do vyhlazovacího tábora v Osvětimi-Březince, ostatní tři do Dachau, Buchenwaldu a Flossenburgu. Prvním transportem 22. února 1943 byl deportován také Primo Levi, který spolu s dalšími 95 deportovanými válku a věznění přežil. Dne 2. srpna 1944 byl tábor ve Fossoli zrušen, zbývajících vězňů byli přesunuti do Bolzana. V letech 1947 až 1952 tábor sloužil k ubytování specifické katolické komunity z Nomadelfie a od roku 1953 až do konce 60. let zde byli umístěni uprchlíci z Dalmácie a z Julského Benátska. Tím získalo místo zcela jiný rozměr; ti, kteří po válce místo obývali, mu vtiskli své osudy a zbavili jej těch nejmarkantnějších stop válečného utrpení a násilí. Z původního tábora zbylo dnes již jen několik baráků, více či méně zničených. Bohužel nedávná zemětřesení, která oblast Emilia-Romagna citelně zasáhla, budovy nevratným způsobem poškodila.

Ačkoli se táborová základna využívala i po válce, první myšlenky na vytvoření památníku se objevují už v roce 1955. Někdejší antifašista, partyzán a tehdejší starosta Carpi Bruno Losi inicioval založení výboru složeného z bývalých vězňů tábora, odbojových spolupojovníků, zástupců židovské komunity a místních podniků. Konkrétnější plány výbor představil v roce 1961, respektive na začátku roku 1963, kdy vypsál veřejnou soutěž na realizaci památníku deportovaným, jenž měl být umístěn v přízemí historického paláce Pio v Carpi.

BBPR A PAMÁTNÍK

Do soutěže se přihlásilo sedm projektů. Zvítězilo renomované milánské architektonické studio BBPR společně s malíři Renatem Guttusem a Giuseppem Lanzanim. Zkratka BBPR skrývala jména členů architektonické skupiny, jež vznikla již v roce 1932: Gianluigi Banfi, Ludovico Belgioioso, Enrico Peressutti a Ernesto Nathan Rogers. Banfi a Belgioioso

Tábor Fossoli po nedávném zemětřesení. Foto autorka.

byli zatčeni 21. března 1944 v Miláně: byli obviněni ze špionáže a ze šíření nelegálních tiskovin. V červenci byli přesunuti do Fossoli a později do Mauthausenu, kde Banfi v dubnu 1945 zahynul. Belgioioso věznění přežil a jeho osobní zkušenost s nacistickou válkou perzekucí později z velké míry určila, ja-

Sala del Nomi v památníku v Carpi. Foto archiv.

kou podobu památníku v Carpi bude mít. Rogers, který byl židovského původu, emigroval před nacisty do Švýcarska. Po válce studio pokračovalo v tvorbě pod stejnou zkratkou BBPR. Jejich prvním poválečným dílem byl

Památník obětem nacistických koncentračních táborů (1946), který se nachází na milánském Monumentálním hřbitově. Památníků věnovaných obětem šoa studio vytvořilo ještě několik: památník v Gusenu (1965), italský památník v Ravensbrücku (1982), památník deportovaným do Mauthausenu (1996) v jednom z milánských parků a především spirálu v italské expozici v baráku číslo 21 v Osvětimi I (1970). V současné době je osud posledně zmiňovaného díla nejasný – bylo shledáno jako nevhodné pro vzdělávací účely a z expozice odstraněno; kde se ocitne, se zatím neví.

Památník deportovaným v Carpi byl slavnostně otevřen 14. října 1973. Jedná se o komplex třinácti sálů, z nichž posledním je sál se jmény. Na realizaci památníku se kromě architektů a výtvarníků podílelo také místní družstvo zedníků a dělníků a také obyvatelé města. Záměrem autorů projektu nebylo vytvořit památník všem obětem války. Dnes dokonce neexistuje ani seznam jmen napsaných na zdech posledního sálu. Je však znám alespoň jejich počet – na zdech je napsáno 14 314 jmen deportovaných Italů, což je přibližně jedna čtvrtina všech deportovaných do nacistických vyhlazovacích táborů. Bohužel není znám ani klíč, podle kterého byla jména vybírána – dodala je Národní asociace bývalých politických vězňů a dnes již důvod, proč členové asociace vybrali právě tato jména, nikdo nezná. Odborníci odhadují, že přibližně čtvrtina patří židovským obětem. Jména zaplňují stěny i strop místnosti. První pohled na zdi sálu vám Pinkasovu synagogu okamžitě připomene. Jeden z autorů, Ludovico Belgioioso, se netajil tím, že se jedinečným pražským památníkem nechal inspirovat: někdy v letech 1959–1963 ho navštívil a zaujal jej především tím, jak dokáže zprostředkovat historický fenomén a zároveň je nadčasový.

Sál se jmény je chápán jako součást celého komplexu. V předchozích místnostech nalezneme citáty ze vzpomínek lidí, kteří zahynuli v nacistických vyhlazovacích táborech (mj. i vzpomínky lidických dětí). Citáty doplňuje grafická výzdoba, již vytvořili italská umělci Renato Guttuso, Corrado Cagli či Alberto Longoni (ale také Fernand Léger či Pablo Picasso). Vše bylo do vlhké omítky vyškrábáno a dobarveno zvláštním odstínem červené barvy, který připomíná barvu krve. Památník ústí do dvora budovy, kde jsou umístěny stěly se jmény táborů, do kterých byli vězni deportováni. Ohromná masa betonových stél symbolizuje rozměr tragédie holokaustu. Prostor je také místem, kde se odehrávají nejrůznější vzpomínkové a pietní akce. V květnu se zde například lidé spontánně shromáždili při pietní akci za oběti atentátu na střední škole v jihoitalském Brindisi.

MIROSLAVA LUDVÍKOVÁ, Modena

EINSTEINŮV PRAŽSKÝ KOLEGA

Georg Alexander Pick (1859–1942)

Do roku 1945 existoval v českých zemích paralelní systém školství: český a německý. Toto dvojí školství se vedle základních a středních stupňů škol nevyhnulo ani vysokým školám. V obou částech od roku 1882 rozdělené starobylé pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity působila celá řada významných osobností židovského původu. Je známo, že na německé části to byl (v akademickém roce 1911–1912) i geniální vědec a laureát Nobelovy ceny Albert Einstein. Ve stínu jeho slávy však zůstávají neprávem skryti i jiní vědci. Patří mezi ně Georg Alexander Pick, který působil na pražské univerzitě neuvěřitelných 46 let a byl Einsteinovým spolupracovníkem v době jeho pobytu v české metropoli. Od jeho úmrtí uplynulo letos v červenci 70 let.

PRAŽSKÁ LÉTA

Georg A. Pick se narodil 10. 8. 1859 ve Vídni židovským rodičům: jeho otcem byl Adolf Josef Pick, matkou Josefa Picková, rozená Schleisingerová. Georg byl mimořádně nadaný: až do jeho jedenácti let, než začal studoval na gymnáziu, ho vzdělávali rodiče, v pouhých šestnácti letech nastoupil na univerzitu v rodném městě, kde v letech 1875 až 1879 studoval matematiku a fyziku. Po brzkém získání doktorátu na alma mater přijal nabídku pražské univerzity. Stal se asistentem profesora Ernsta Macha (1838 až 1916), moravského rodáka a vědce evropského formátu. Již roku 1882 se habilitoval jako soukromý docent, brzy nato (1888) byl jmenován mimořádným a nakonec (1922) i řádným profesorem matematiky německé části pražské univerzity. Jedno funkční období také zastával post děkana filosofické fakulty.

Pick byl členem komise, která se úspěšně zasadila o pozvání Einsteina na roční působení do Prahy. Během té doby byl jedním z jeho nejbližších vědeckých spolupracovníků. A nejen to: stali se přáteli. Spojoval je zájem o hudbu – Pick hrál v amatérském kvartetu složeném z vysokoškolských profesorů a přivedl slavného fyzika do pražských hudebních kruhů. Einsteinova osobnost a jeho myšlenky se také promítly do řady Pickových vysokoškolských přednášek. V literatuře se lze dočíst, že i Pick inspiroval Einsteina: během dlouhých procházek Prahou se údajně Einstein Pickovi svěřil s matematickými

potížemi, s nimiž se setkával při pokusech zobecnit teorii relativity. Již tehdy prý navrhl Pick jako vhodný matematický nástroj k dalšímu rozvíjení Einsteinovy myšlenky „absolutní diferenciální počet“ italských matematiků Ricciho a Levi-Civity; sám Einstein však tuto tezi nikdy nepotvrdil.

Aktivní vědecké působení ukončil Pick až roku 1929, kdy byl penzionován a vrátil se do rodné Vídně. Tehdy jistě netušil, že přijde čas, kdy se opět bude stěhovat do Prahy. Vzestup nacismu a anšlus Rakouska ho k tomu roku 1938 přiměly. Nacistům však neunikl. Po okupaci Čech a Moravy byl nucen opustit respektovanou Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách (obdobu české Akademie věd), jejímž byl dlouholetým členem, a 13. července 1942 byl deportován pod číslem 824 transportem AAq do ghetta v Terezíně. Vzhledem ke svému věku a zdravotnímu stavu

nebyl schopen snášet strasti plné podmínky: po čtrnácti dnech, 26. 7. 1942, zemřel.

Foto archiv.

MATEMATICKÉ DÍLO

Během dlouhé a bohaté vědecké kariéry sepsal Pick šedesát sedm odborných prací, první již v pouhých 17 letech, kdy dokončoval první ročník na univerzitě. Těžiště jeho rozsáhlého díla spočívalo v geometrii, v integrálních počtech, v komplexní analýze a v diferenciálních rovnicích. Odborné veřejnosti je dobře znám Pickův vzorec o výpočtu obsahu mnohoúhelníka s vrcholy v mřížových bodech. Do analýzy v komplexním oboru se jeho jméno zapsalo prostřednictvím tzv. Schwarz-Pickova lemmatu. Jako vysokoškolský profesor vedl také 20 dizertačních prací. Patrně nejznámější z Pickových doktorandů je Karl Lowner (1893–1968), pozdější profesor německé univerzity v Praze, po nucené emigraci (byl židovského původu) také profesor matematiky na významných amerických univerzitách. Pickovo jméno najdeme nejen v německých a rakouských autoritativních slovnících a encyklopediích, ale také v několika v Čechách publikovaných článcích. V roce 1997 o něm dokonce vznikla diplomová práce s názvem *Georg Pick (1859 až 1942): Život a hlavní směry jeho činnosti*, jejíž autorkou byla studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Jana Ludvíková.

RADEK AUBRECHT

ILUZE A SKUTEČNOST

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Patříte k izraelské levici. Jak vidíte současnou politickou situaci?

Popravdě řečeno mám strach. Nikdy jsem nebyl žádný optimista, ale tentokrát to s mou povahou nemá co dělat, prostě se bojím. Cítím, že máme vedení bez nějaké jasnější perspektivy pro vzdálenější budoucnost. Žiji maximálně pro příští týden, to je jejich hranice. Myslím, že nemají kuráž ani jasný názor. Někdy jsou levičáci považováni izraelskými pravičáky za antisionisty. Já se považuji za sionistu, své levicové názory čerpám z ryzích obav o budoucnost Izraele a myslím si, že pravicoví vůdci naší budoucnosti skutečně neprosívají. Bojím se, že až doroste má vnučka, nemusí už Izrael existovat jako společnost, jak ji známe, nějaký Židé v tom státě žít určitě budou, ale židovský stát to možná nebude.

Ale k řešení potřebujete partnera.

Mám výhrady i ke druhé straně, píší o tom, vím, že palestinské vedení se nechová způsobem, který by vzbuzoval optimismus, ale přesto mám pocit, že naši politici dávají často směr náboženské strany, možná až náboženský fanatismus. To pokládám za nebezpečné. Když si držíme nějaká území kvůli tomu, že na nich leží svaté hroby, nepřipadá mi to zkrátka jako rozumné politické uvažování.

Pořádáte s podobně orientovanými autory, jako jsou David Grossman nebo Amos Oz, společné akce, přednášky, panely?

Já nejsem moc společenský, mí přátelé nejsou literáti, spíš lékaři, jeden je chemik, archeolog a jeden je policista. Panelové diskuse nesnáším, jsou nudné a je to jen divadlo, není to upřímné. Když přednáším, tak o Bibli nebo o knihách.

Kdybyste měl čtenářům doporučit pět knih, v nichž je zachycen osud Státu Izrael, které by to byly?

Josef Agnon – *Etmol šilšom* (Včera a především), což je román o druhé alija; Joram Kaniuk a jeho kniha *1948*; Amos Oz – *Příběh lásky a tmy*, A. B. Jehošua – *Milenec* a prózy Etgara Kereta.

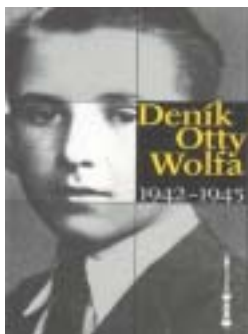
Navštívil jste Prahu poprvé?

Byl jsem tu brzy po pádu komunismu, jel jsem na přednášku do Brna, které se účastnil mladí Židé. Pak jsem byl dva dny v Praze. Bylo to úžasné, hned mi ukradli všechny peníze, ale to by se mohlo stát i jinde. Mám tu dobrý pocit, který snad pramení z toho, že mám rád české autory. Cítím tu jemný humor, nic vulgárního a hlučného, a to mi vyhovuje.

ALICE MARXOVÁ

Kalendárium

V roce **2002**, před **10 lety**, postihla české země zřejmě největší povodeň z těch, které byly uchovány v naší historické paměti. Tisíciletá voda se nevyhnula ani Josefovou (ostatně židovské sídliště bylo založeno na záplavovém území). Díky zábranám a zvýšené úrovni nábřeží a komunikací se voda sice nepělila do níže položených částí čtvrti, vnikla sem však nečekaně kanalizační přímo z Vltavy a zaplavila především sklepy a suterény. Nejhůře byla postižena tradičně Pinkasova synagoga, která má nízké nivó: voda poškodila mj. nejprve nedávno obnovené nápisy se jmény obětí šoa, zaplavila také čerstvě renovované suterény Židovské radnice, kde byla umístěna kuchyně, vnikla i do Staronové synagogy, kde stála až do výše 1,5 metru (viz *Rch* 9 a 10/2002). ■ Před **20 lety**, v roce **1992**, vyšel první titul nakladatelství Sefer:

anglická a česká verze průvodce *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Dílo je výsledkem mnohaleté práce Jiřího Fiedlera, který prozkoumal zcela sám, s amatérským nadšením, ale s profesionální akribií historické památky více než 600 předválečných českých, moravských a slezských židovských komunit. ■ Ve stejném roce, tedy **1992**, se stal český spisovatel, disident a emigrant Karol Sidon pražským a vrchním zemským rabínem. ■ Před **30 lety**, v roce **1982**, začala mít výraznější úspěchy „akce Pavouk“, v níž StB v rámci „boje proti sionismu“ od roku 1971 důsledně evidovala osoby židovského původu a snažila se je přimět ke spolupráci. Někdy v té době se stal jednou z jejích obětí i tehdejší student na budapeštském rabínském semináři a od roku **1984** pražský a vrchní rabín Daniel Mayer (funkce se vzdal v roce 1990). ■ Před **40 lety**, v roce **1972**, zavraždili palestinští teroristé ze skupiny Černé září jedenáct izraelských sportovců na olympiádě v Mnichově. ■ Před **50 lety**, v roce **1962**, byl popraven Adolf Eichmann. Šlo o jediný vykonaný trest smrti v novodobých dějinách Izraele. Tělo nacistického zločince bylo spaleno a jeho popel byl rozptýlen nad mezinárodními vodami. ■ Před **60 lety**, v roce **1952**, vrcholil v tzv. táboře míru státní antisemitismus, maskovaný jako tažení proti sionismu. V SSSR popravili řadu židovských intelektuálů a umělců, v Praze vrcholil proces s Rudolfem Slánským, nedávno druhým nejmocnějším mužem v zemi,

a dalšími komunistickými vůdci převážně židovského původu. Jedenáct obviněných bylo popraveno, kromě toho byly zatčeny a vězněny stovky Židů, tisíce dalších se staly obětí kádrových čistek, které probíhaly nejméně do konce 50. let. Staly se ale i dobré věci: judaista Otto Muneles dopsal svůj neocenitelný *Bibliografický přehled židovské Prahy*, v Tel Avivu vydal spisovatel a diplomat Viktor Fischl své *Hovory s Janem Masarykem*. A v Hollywoodu natočil Fred Zinnemann nezapomenutelný snímek *V pravé poledne*. (Mimochodem vídeňský rodák s hvězdou na chodníku v Hollywoodu se narodil v roce 1907, tedy

před **105 lety**, a zemřel v roce 1997, před **15 lety**.) ■ Před **70 lety**, v roce **1942**, začaly masové vraždy v koncentračních táborech. Pokračovala mise příslušníků SS a Einsatzgruppen na území SSSR a Polska, kde vyvraždili statisíce Židů. Další statisíce zabili domorodci: fašisté a vojáci z Ukrajiny, Rumunska, Litvy aj. V lednu

1942 byl vypraven první transport z Terezína do vyhlazovacích táborů. V lednu proběhla konference ve Wannsee. Vzniklo Ústřední židovské muzeum v Praze. V Londýně zemřel básník a překladatel Rudolf Fuchs, rodák z Poděbrad; k jeho nejlepšími dílům patří překlad básní Petra Bezruče do němčiny (1916, Lipsko, s předmluvou Franze Werfela). Čtrnáctiletý Otto Wolf začal psát v lesním úkrytu svůj deník (výbor z něj vyšel letech 1997 a 2011); poté co ho několik dní před koncem války zavraždilo gestapo a vlasovci, deník dopsala jeho sestra. V terezínském ghettu se uskutečnila vedle opery *Brundibár* a Verdiho *Requiem* asi nejslavnější kulturní událost ghetta: inscenace Smetanovy *Prodaná nevěsta*. ■ O deset let dříve, tedy před **80 lety**, roku **1932**, byl hluboký mír – V Čechách se toho mnoho nestalo, ale například rok před tím napsal Karel Poláček své *Muže v ofsajdu* (ve filmové verzi sebe i autora proslavil Hugo Haas), rok poté vychází *Hra doopravdy*, experimentální próza básníka, prozaika a chemika Richarda Weinerja, a v Praze se konal XVIII. světový sionistický kongres. Česká metropole se stává jedním ze středisek protinacistické emigrace: v Německu začíná systematické pronásledování Židů. ■ Před **90 lety**, roku **1922**, se konal v Karlových Varech XII. světový sionistický kongres. Do Palestiny toho roku odjelo z ČSR asi 50 *chalucim*. ■ Před **100 lety**, v roce **1912**, píše spisovatel a právník Franz Kafka v pražském domě U lodi povídku *Proměna*. (tp)

UMĚNÍ MARKA PODWALA

(dokončení ze str. 13)

Měsíc, který vrhá světlo do temných uliček, je magické židovské znamení: hebrejské hodiny z Židovské radnice totiž uprchly ze svého pozemského stanoviště a zaujaly místo Měsíce. To odkazuje nejen k lunárnímu prvku v židovském kalendáři a rituálům, které žehňají Měsíce, ale také k řadě midrašů, jež k Měsíci přirovnávají osud židovského národa. Občas se zdá, že jeho světlo slábne, či dokonce zcela mizí, ale vždycky se znovu navrácí v celé své slávě.

Podoba obrazu *Rabínská ulička* (2002) je určena mapou židovské Prahy. Hlavní slovo v něm mají tefilin a Staronová synagoga. V Rabínské uličce stávala Staronová synagoga před asanací židovské čtvrti (1896–1914), během níž byla zbořena většina starého ghetta. Uličku později přejmenovali na Maiselovu po zámožném židovském finančníkovi, císařském bankéři Mordechaji Maiselovi, Maharalově příteli.

Dopisy Geršoma Scholema, lept, 2002.

Tefilin tvoří cestu, jež vede do Staronové synagogy, odtud titul obrazu *Rabínská ulička*.

Praha se v Podwalově umění stává Jeruzalémem fantazie, městem, které zahrnuje všechna města, městem z pergamenu a kamene, židovského života a smrti, paměti a obnovení. Touto výstavou Podwal oslovuje témata, jež zasahují do srdce judaismu, židovské historie a magického města Prahy.

Sbírka, kterou na výstavě spatříte, skutečně *inspiruje*: vdechuje život do prastarých forem, sílu do zaprášených předmětů, barvu a tvar do neviditelného a beztvareho.

ELIŠEVA CARLEBACHOVÁ
(Z angličtiny přeložila am.)

IZRAEL: Když se řekne Marmara

Izraelský ombudsman Micha Lindenstrauss zveřejnil analýzu dva roky staré události. Jde o incident známý jako „humanitární flotila“ či Mavi Marmara. Loď tohoto jména vedla 31. května 2010 flotilu vypravenou tureckou islamistickou organizací IHH s cílem prorazit blokádu Gazy. A Izrael na hranici blokády – po několikaleté výstraze – proti flotile zasáhl.

Tehdy šlo skutečně do tuhého. Když na Mavi Marmaru slanili z vrtulníku izraelské vojáci, byli napadeni železnými rourami, noži i střelnými zbraněmi. V sebeobraně a zmatku zabili devět útočníků (tureckých občanů) a sami utrpěli zranění včetně těžkých. Izrael se za to odmítl omluvit, zaplatit odškodnění i potrestat velící vojáky – odtud se datuje diplomatická, vojenská i hospodářská roztržka s Tureckem, do té doby jediným spojencem Izraele v muslimském světě.

Aktuální otázka zní: Proč se k incidentu po dvou letech vracet? Jen aby ombudsman předvedl, jak funguje izraelská demokracie? To by bylo příliš jednoduché. Jde o to zjistit, zda – respektive kdy a kde – se stala chyba při rozhodování před dvěma lety. A jde ještě o víc. Protože Izrael čekají dříve či později podobně vyhocená rozhodnutí. Proto je důležité posoudit, jakým způsobem vznikají.

VĚC PRO MOCNÉ MUŽE

Zabývá se tím Ron Ben-Jišaj v listu *Jediot achronot*. Izraelské špičky budou rozhodovat o tom, zda zaútočit, či nezaútočit na jaderná zařízení Íránu. Mají před sebou i další strategické rozhodnutí. Zda zahájí vojenské operace v Sýrii či Libanonu na odvrácení rizika, že Asadův chemický, biologický a raketový arzenál se dostane do nebezpečných rukou – k Hizballáhu či sunnitským teroristickým skupinám v Sýrii, známým jako „opozice“. Zahájil by Izrael preventivní útok? Nebo by se rozhodl pro spolupráci s Amerikou a členy NATO včetně Turecka? V obou případech, íránském i syrském, jde o rozhodnutí, jež by Izrael zatáhlo do rozhodující války.

Právě proto, píše Ben-Jišaj, by si měl každý pozorně přečíst zprávu Michy Lindenstrausse. A to obě její části – k rozho-

dování o samotném zákroku proti lodi Mavi Marmara i k fungování Národní bezpečnostní rady. Tyto dvě věci totiž nelze oddělit. Ukazují, že za morální škodu, kterou utrpěl Izrael i jeho pozice ve světě, může hlavně rozhodovací proces na úrovni vládních špiček.

Samotná reakce vojáků na lodi Mavi Marmara před dvěma lety kritiku nevyvolává. Když už padli do pastí, museli se z ní nějak dostat a nakonec to zvládli. Ale proč je útok „humanitářců“ tak překvapil a zaskočil? Lindenstrauss to připisuje špatnému rozhodování. Prý bylo nekoordinované a též ze značné části nedokumentované.

Před rozhodnutím o zásahu premiér Benjamin Netanjahu nenabádal k integro-

Premiér Benjamin Netanjahu nenabádal k integrovanému postupu. Foto archiv.

vanému postupu, který by všestranně vyhodnotil rizika, postupy a alternativy. Místo toho se separátně scházel s ministry obrany (Ehud Barak) a zahraničí (Avigdor Lieberman). Detaily setkání ale nejsou zdokumentovány. Přitom už od roku 2008 platí zákon o Národní bezpečnostní radě, který pro podobné situace předpokládá mnohem širší rozhodovací těleso. Jenže Netanjahu si ustavil tzv. fórum sedmi, skupinu sedmi vysokých ministrů, která podléhala přímo jemu, leč neměla žádné zákonné ukotvení.

Ze zprávy ombudsmana vyplývá, že dva týdny před zásahem tehdejší náčelník generálního štábu Aškenazi varoval premiéra před blamáží při zadržení Mavi Marmary: „Postaví se nám na odpor. Nenamlouvejme si, že když vysadíme dvacet vojáků na loď se čtyřmi sty lidmi, tak jim budou tleskat. Budou bojovat.“ Ale tento argument se při rozhodnutí neuplatnil, jak se brzy ukázalo. Proč? Protože větší slovo u premiéra měl jeho vojenský tajemník. „Slyšeli jste někdy

o Jochananu Lockerovi?“ píše Herb Keinon v listu *Jerusalem Post*. „Měli byste, protože má-li ombudsman pravdu, tento muž patří k nejmocnějším v zemi.“

Premiér Netanjahu na Lindenstraussovu zprávu reagoval, jenže se vyhnul systémovým chybám a setrval jen u výsledku: „Izraelské občany požívají takový stupeň bezpečnosti, jaký neznali už léta.“ Keinon ta slova tlumočí následovně: „Důkaz je v pudinku a ten pudink – alespoň jeho bezpečnostní aspekt – chutná dobře.“ Ano, dopadlo to nakonec jakž takž dobře, ale to nic nemění na skutečnosti, že systémově to mělo být jinak – důkladněji, promyšleněji, šřeji.

POZOR NA NEBEZPEČNÁ MÍSTA

Incident posílil pověst Izraele coby země, která rychleji koná, než uvažuje. S tím souvisí i čerstvě zveřejněný žebříček zvaný Globální mírový index. Ze 158 států hodnocených podle různých kritérií (občanské nepokoje, kriminalita, válečné střety, výdaje na obranu) se Izrael umístil na 150. místě, mezi Pákistánem a Severní Koreou. Jak to vysvětlit? Zaujetím proti židovskému státu?

Jisté vysvětlení nabízí zkušenost, kterou čtenářům *Jediot achronot* sdělil posluchač druhého ročníku blízkovýchodních studií na Hebrejské univerzitě Tal Dror. Jeho praxe brigádníka v jeruzalémském baru vydá za několik puncovaných politologických analýz. Takový pomocný barman totiž potká více světových aktivistů i mírotvorců než věhlasní akademici.

Jeden reportér ze Španělska mu řekl, že Izrael je rájem zahraničních korespondentů. Jak to? „No kde jinde si můžeš užívat bary, diskotéky a hotely ve městě jako Tel Aviv, zatímco od reportáže z autentického ‚bitevního pole‘ tě dělí jen čtyřicet minut jízdy autem?“ Na jih země dopadají rakety, milion lidí je v krytech, ale dvacet kilometrů na sever to vypadá jako jinde na Západě, píše Dror. Malý Izrael je tvořen dvěma paralelními vesmíry. A zahraničním aktivistům vyhovuje ten první – dobrý, pohodlný a klidný. Zeptal se dvou švédských aktivistů, kteří si oblíbili mix araku a grepového džusu, proč si ze všech míst vybrali právě Izrael. Proč ne Sýrii, Egypt, Čínu či Rusko? „Zbláznil ses?“ odpověděl jeden z nich. „To jsou přece extrémně nebezpečná místa.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

VLAK LUSTIG ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

„Tatínek nikdy hrdinu nedělal,“ řekla mj. Frýdecko-místeckému deníku (26. 5.) paní Olga Rožnovská, dcera Václava Aloise Čikla, faráře, který ve svém kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze ukrýval parašutisty, hlavní aktéry atentátu na Heydricha. „Mám tři sešity jeho deníku. Tam si psal, co dělal. Křtil Židy, dělal z nich věřící. To se nesmělo.“ Olga přežila v koncentračních a sběrných táborech pro děti s podobným osudem. ■ Jindřichohradecký deník (5. 6.) a s ním sedm regionálních deníků přinesly pod titulkem „Přišli jen tři. Hráči neproměnili v Osvětimi šanci“ zprávu o tom, že po výzvě německého fotbalového svazu navštívili ve volném čase muzeum v Osvětimi jen tři členové německého reprezentačního manšaftu; dva z nich jsou původem z Polska. ■ „Překvapivý úspěch zaznamenalo Švandovo divadlo na pražském Smíchově s inscenací nazvanou *Šoa*, jež vychází z autentických zážitků lidí, kteří přežili: herečky Hany Pravdové a donedávna předsedy olomoucké židovské obce Miloše Drobného. Referuje o tom Mladá fronta DNES (25. 6.). ■ „V New Yorku mi jedna slovenská Židovka říkala: když ze sebe tady uděláš Žida, zařídím ti první desku v Americe,“ svěřil se redaktorce Magazínu Víkend DNES (13. 6.) jazzový trumpetista Laco Deczi. „Šli jsme k frajerům, co mají společnost na Broadwayi. Ti měli za ušima – hned se mě ptali, jaký teď přijde židovský svátek. Nevěděl jsem to, ale desku mi vydali.“ ■ „Bratislava vzpomíná na časy, kdy ulicemi ještě zněla jidiš. Když se městu říkalo ještě Pressburg, Poszony anebo Prešporok, tvořili Židé nedílnou část bratislavské kultury. Pak přišla desetiletí úpadku. Jeho symbolem se stalo i zbourání velké synagogy kvůli stavbě dálnice v centru Bratislavy.“ V letošním létě bude synagoga na místě, kde kdysi stála, připomínat její maketu. (zpravy.rozhlas.cz, 23. 6.). ■ Pod dramatickým titulkem „26 městeckých Židů odjelo 10. června 1942 transportem do Kolína. Už je nikdo neviděl,“ píše autor článku v Nymburském deníku (21. 6.) o osudu židovských občanů, hlavně dětí, z Městce Králové. Jedna z přeživších podle autora „celý život pracovala v aerolinkách ... kam však v červnu 1942 „odletěli“ její a příbuzní, se zatím nedozvěděla.“ ■ Deník Právo (21. 6.) přinesl rozhovor s ruskou židovskou spisovatelkou Ljudmilou Ulickou mj. o jejím románu *Daniel Stein, překladatel*; předlohou pro románovou postavu, která zkouší být prostředníkem mezi židy a křesťany, byl konvertita otec Daniel, s nímž se autorka

setkala: „Dnešním křesťanstvím se valí spousta temných, pesimistických proudů. V otci Danielovi jako by existovalo spojení s raným křesťanstvím.“ ■ U příležitosti udělení ceny F. X. Šaldy kunsthistoričce Haně Rousové referovaly Lidové noviny (20. 6.) o její práci: „Zcela zásadní význam měla její výstava *Mezery v historii 1890–1938/ polemický duch střední Evropy – Němci, Židé, Češi*, jež se uskutečnila v roce 1994. ... Šlo o pokus, možná předčasný, postavit se čelem k otázce, co si máme počít s umělci, jejichž jazykem nebyla čeština.“ ■ Elie Wiesel vrátil Maďarsku státní vyznamenání. Nelíbí se mu, že představitelé vlády uctili památku nacisty a spisovatele Józsefa Nyira a snaží se očistit pověst Miklóse Horthyho, spoluzpovědného za smrt tisíců maďarských Židů a za zavlečení Maďarska do světové války (zpravy.rozhlas.cz). ■ Českolipský deník (16. 6.) publikoval nekrolog „kontroverzního filosofa“ Rodgera Garaudyho, muže mnoha tváří: byl jedním z prominentů francouzské levice, komunistou, v Čechách 60. let velice oblíbeným literárním teoretikem (kniha *Realismus bez břehů*), kritikem sovětské invaze v r. 1968, vyloučeným komunistou, pak katolíkem a nakonec muslimem, popíračem holocaustu (byl za to odsouzen francouzským soudem). ■ V mnoha ohledech k odvážnému počínu se letos odhodlala dramaturgie „festivalu židovské kultury Devět bran“ s nápadem na divadelní vlak, v němž „na čtrnácti zastávkách vždy znovu prožije svůj tragický osud Kateřina Horowitzová“, protagonistka známé prózy Arnošta Lustiga. Premiéra této „vlakové verze“ inscenace libeňského Divadla na Palmovce, která bude „největším lákadlem letošního festivalu“, se odehraje na nádraží Praha-Bubny, odkud vyjžděly transporty Židů do Terezína. „Vlak Lustig – Vlak do neznáma“, který bude „zakončen na symbolické trase Wannsee-Praha-Krakov-Osvětim“, je podle ředitele festivalu J. Chalupy „symbolem zla“. ■ „Na Židech ve válce je nejlépe vidět, kam to může vést, a to je varovné,“ soudí paní učitelka havířovské střední průmyslové školy stavební, kam doputovala výstava o Anne Frankové (Týdeník Havířovsko, 26. 6.). ■ „Jak lidé reagují na církev a náboženství, zejména v těch chatkách atd., to je úplně totéž, co na počátku nacistického Německa lidi soudili o Židech. Tam jsou skutečné předsudky, obrazy, které se úplně mýjejí s realitou,“ řekl mj. Českému rozhlasu 2-Praha (20. 6.) prezident České křesťanské akademie profesor T. Halík. (tp)

Z NOVÝCH KNIH

Fedor Gál

NĚKOLIK DNŮ

Mezi témata, která autora dlouhodobě zajímají, patří rasismus, občanská aktivita a solidarita (i její hranice), fenomén davu a nově i takzvaného e-davu, kolaborace, korupce a populismus v politice apod., ale též úvahy o stárnutí, umírání, smrti či Bohu. Mozaika složená ze starších textů, autorových dnešních komentářů k nim, úryvků z děl řady osobností i z velmi osobních glos skládá obraz vnitřního světa člověka, který nepředkládá čtenářům své pravdy, ale vybízí je k přemýšlení a k případnému dialogu.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2012. 184 stran, dop. cena 285 Kč.

Pavel Sládek

RAŠI (1040–1105)

Vznik biblického komentáře ve franko-porýnských židovských centrech

Monografie rabiho Šeloma Jicchakiho, zvaného Raši, nabízí poprvé v českém jazyce pohled do života židovské společnosti severní Francie a Porýní v období vrcholného středověku. Popisuje každodenní život židovské menšiny v době, kdy v křesťanské západní Evropě ještě neexistovala ghetta.

Raši studoval v porýnských akademiích, později sám vyučoval v rodném Troyes. Vytvořil zcela nový žánr hebrejského písemnictví – biblický komentář. Kniha objasňuje způsob vzniku těchto komentářů na pozadí židovské knižní kultury, analyzuje jeho metodologii a obsahuje komentované ukázky z pojednávaných textů.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2012. 584 stran, dop. cena 560 Kč.

PĚT KNIH MOJŽÍŠOVÝCH

Současné hebrejsko-české vydání Chamiša chumšej Tora – Pět knih Mojžíšových přináší úplný hebrejský text základního textu judaismu spolu s paralelně tištěným českým překladem, který v letech 1998 až 2012 vytvořil vrchní zemský a pražský rabín Efraim Sidon. Hebrejský text i překlad jsou rozděleny do kapitol a členěny do týdenních oddílů, předčítaných o šabat. Biblický text je doplněn čtením z proroků.

Vydalo nakl. Sefer v Praze roku 2012. 1200 stran, dop. cena 890. Zlevněné výtisky v redakci jsou již vyprodané, ale při nákupu u distributora Kosmas (www.kosmas.cz) lze knihu získat za 757 Kč plus poštovné.

MICHEL FINGESTEN V CHEBU

■ Ve Velké galerii v Chebu (GAVU, náměstí Jiřího z Poděbrad 16) je od konce června do 30. září přístupná výstava obrazů **Michela Fingestena** (1884–1943). Kurátorský výběr provedl Jan Placák z pražské galerie Ztichlá klika, která před pěti lety na umělcovo dílo upozornila (viz *Rch* 11/2007). Chebská výstava je rozsáhlejší a představuje reprezentativní výběr z díla tohoto německého malíře a především grafika, rodáka ze slezských Bučkovic (dnes součást obce Ostravice v okrese Frýdek-Místek). Do svých třiceti let vedl Fingesten bouřlivý život na cestách, pak se však usadil v Berlíně, kde strávil následujících dvacet let, a prosadil se mezi nejvýznamnější umělce tamní výtvarné scény. Po nástupu fašismu odešel do Itálie, kde byl po vypuknutí války internován v koncentračním táboře; dočkal se sice osvobození po porážce Itálie, bezprostředně po něm však zemřel.

FESTIVAL V BOSKOVICÍCH

■ Ve dnech **5. až 8. července** se koná již dvacátý ročník **Festivalu pro židovskou čtvrť v Boskovicích**. Program je opravdu jubilejní, rozmanité akce se soustřeďují jak na židovská témata, tak na téma moderní historie (zločiny komunismu) či exilu. Návštěvníci mohou zhlédnout výstavy a divadelní a filmové projekce, zúčastnit se besed a koncertů, zazní klasika, jazz, klezmer i „dětský punk“. Upozorňujeme například na výstavu s názvem *J sme ze stejné planety*, která mapuje osudy lidí, kteří se narodili v zahraničí, ale rozhodli se žít v Česku. Příběhy tří desítek cizinců, kteří v České republice našli druhý domov, zachytil svým objektivem dokumentární fotograf Jindřich Štreit a texty doplnila novinářka Martina Vašíčková.

■ V Galerii Otakara Kubína (Masarykovo nám. 1/3, Boskovice) bude zpřístupněna putovní výstava *Rok Janusze Korczaka*, zachycující osud této výjimečné osobnosti.

■ V rámci projekci bude uveden profil **Miloše Formana**, k tanci a poslechu zahrají mimo jiné skupina *Hachucpa* či *Létající rabín*.

■ V sobotu od 21.00 vystoupí na festivalu izraelská rocková kapela **Acollective**. (Program festivalu a další informace naleznete na www.boskovice-festival.cz).

SYNAGOGA TURNOV

■ U příležitosti městských slavností *Kámen a šperk* zavítají do turnovské synagogy hosté z Moravy, hudební soubor **Avrix**. Soubor ve složení Kateřina Jurášková (zpěv), Danuše Pospíšilová (kytara, loutnová kytara) a Miroslava Kollerová (djembe) hraje hudbu z období renesance, zvláště francouzské, italské, španělské, anglické a německé

KULTURNÍ POŘADY

Michel Fingesten: *Remember Marion*, 1941.

světské písně 16. a 17. století. Pro turnovské posluchače si Avrix připravil sefardské písně, tj. písně španělských Židů v jazyce ladino (budou překládány do českého jazyka). Koncert skupiny **Avrix** se koná v sobotu **7. července** v 18 hodin v synagoze Turnov. Vstupné 80 Kč. Jste srdečně zváni.

TŘEBÍČ: OŽIVĚNÉ ŽIDOVSKÉ MĚSTO

■ Židovská čtvrť v Třebíči se ve dnech **13. až 15. července** navrátí do 30. let 20. století, kdy ve městě žila početná židovská komunita. Uličky bývalého ghetta ožijí hudebníky, tanečníky a řemeslnými stánky. Návštěvníci mohou ochutnat židovské cukroví, košer whisky či pivo Löbl, připraveny jsou soutěže pro děti i dospělé, připravena k akci bude i historická hasičská technika. Vstup volný. Více na www.visittrebic.eu.

POZVÁNKA NA KONCERT DO ŠPANĚLSKÉ SYNAGOGY

■ V dubnu zahájilo Židovské muzeum v Praze cyklus přednášek, koncertů a filmových projekcí s názvem *Polská sezona*. Tento cyklus bude pokračovat **18. července** od 19.30 hodin, kdy je na programu zajímavý koncert polské skupiny **Shofar**. Tento hudební projekt se zaměřuje na hledání „společného jmenovatele“ mezi jazzovou improvizací a náboženskou chasidskou hudbou. Hudební projev kapely vytváří nejen špičková kvalita jednotlivých hudebníků, ale i hluboká muzikologická studia chasidských skladeb z oblasti dnešní Ukrajiny a Moldavska. Frontmanem tohoto hudebního uskupení je kytarista Raphael Rogiński, který v dubnu vystoupil ve Španělské synagoze se svým jazzklezmerovým projektem Cukunft.

Vstupenky na koncert lze zakoupit v předprodeji ve Španělské synagoze nebo na www.ticketstream.cz.

IZRAELSKÉ KAPELY NA COLOURS OF OSTRAVA

■ Ve dnech **12.–15. 7.** se ostravského hudebního festivalu zúčastní tři soubory z Izraele: rockový **Acollective**, **Ensemble Yaman** (hraje jemenské písně v rockové úpravě) a **Shtetl Superstars** (hrající klezmerpop). Více na www.colours.cz.

TANEČNÍ FESTIVAL V BRNĚ

■ V Brně se ve dnech **20. 7.–29. 7.** a v Praze 29. 7.–5. 8. koná taneční festival Proart, jehož se zúčastní i izraelští umělci: **Nir Ben Gal + Company** a **Eran Gisin** (člen Kibbutz Contemporary Dance Company). Více na www.proart-festival.cz.

TROMBENIK V KOSOVĚ HOŘE

■ Dne **22. 7.** od 17 hodin si v opravené synagoze v Kosově Hoře na Sedlčansku můžete poslechnout klezmer s prvky jazzu a folkloru v podání skupiny **Trombenik**.

ALAEV FAMILY V PRAZE

■ V paláci Akropolis vystoupí v rámci Respect festivalu dne **25. 7.** od 19.30 skupina **Alaev Family**. Zakladatel ansámblu Allo Alaev má kořeny v tádžické a židovské hudbě. Je mistr hry na buben s kovovými kroužky zvaný doyra, byl prvním perkusistou tádžické Lidové opery v Dušanbe. Rodina odešla roku 1991 do Izraele a zde pak vznikl ansámbl **Alaev Family**, hrající tradiční tádžickou a židovskou hudbu. V současné sedmičlenné sestavě hrají kromě „děda“ Alla Alaeva jeho dva synové Ariel a Amin a vnoučata. Nejmladšímu členovi kapely je 15, nejstaršímu 79 let. Více na www.ticketpro.cz.

ŠAMAJIM – TŘEBÍČ 2012

■ Od **30. července do 4. srpna** se v Zadní synagoze v Třebíči koná 9. ročník festivalu židovské kultury **Šamajim**. Program zahrnuje řadu koncertů klezmeru, jazzu a klasiky kapel a interpretů z Čech, Moravy, Slovenska a Maďarska i z USA, přednášky, besedy, divadelní představení i filmové projekce. V pondělí 30. 7. od 19.00 vystoupí např. **Mackie Messer Klezmer Band** z Turnova, ve středu 1. srpna od 20.30 **Mojše band**, který uvede židovské písně ze Slovenska, a v pátek 3. srpna v 17.00 zahraje **Jim Skinger** z New Yorku židovské písně a balady. Tentýž den od 21.00 až 24.00 hodin nabídnou organizátoři noční pohled na židovskou čtvrť z městské věže. V sobotu 4. srpna od 17.00 zahraje symfonetický orchestr Jaromíra Vogela **Šarbilach**. Úplný program, v němž nechybí ani akce pro děti, naleznete na www.visittrebic.eu.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Naplněné ročníky Lauderových škol:

V polovině června proběhly první třídní schůzky rodičů budoucích studentů prvního ročníku a primy. Kromě informací o organizaci školního roku se rodiče dozvěděli, kdo bude jejich děti učit – jednotliví učitelé se představili a sdělili základní požadavky svých předmětů. Schůzek se zúčastnili i lektoři občanského sdružení Odyssea, kteří povedou adaptační kurz, jímž studenti školní rok zahájí. Adaptační kurz by měl přispět k budování pozitivních vztahů a dobré atmosféry v třídním kolektivu prostřednictvím silných společných zážitků.

■ **Putovní výstava Mozaika:** Dne 1. 6. byla zahájena putovní výstava výtvarných děl našich žáků z projektu Mozaika v prostorách Hagiboru. Výstava trvá do konce srpna a je k ní možné zakoupit katalog s texty dětí. Vernisáž výstavy, při které vystoupili žáci naší školy, se uskutečnila ve středu 6. 6. v kavárně Miriam.

■ **Záznamy ze žakovských prezentací:** Díky podpoře NFOH připravily Lauderovy školy souhrnné informace o projektu Erec Jisrael. Těšit se můžeme nejen na popis dílen a zjištění projektů, ale hlavně na řadu zajímavých fotografií. *ip*

LETNÍ KURZY HEBREJŠTINY

■ Na červenec a srpen vypisuje Ulpan o. s. **letní kurzy moderní hebrejštiny** pro tři úrovně pokročilosti. Udržovací kurzy pro mírně a středně pokročilé jsou zaměřeny především na konverzaci, upevnění a praktické použití dosud nabytých znalostí, to vše hravou, interaktivní formou.

■ Vypisujeme také **letní konverzační klub** pro pokročilé studenty s rodilou mluvčí. Kurzy začínají 4. 7., konverzační klub 10. 7. Podrobnosti i přihlášku najdete na www.ulpan.cz. Těšíme se na vás! *lb*

SEMINÁŘ MAGEN DAVID ADOM

■ Izraelská záchranná služba Magen David Adom (MDA), jež patří k nejlépe pracovaným službám tohoto typu na světě, pořádá ve dnech **4.–9. listopadu 2012** (a poté 10.–15. března 2013) seminář pro lékaře a záchranáře. Pětidenní akce bude zahrnovat přednášky o historii MDA a její roli v současné izraelské společnosti; setkání s odborníky a lékaři MDA; práci v terénu – přímo v ordinaci či ambulanci MDA.

Pro účast v semináři je nutná znalost angličtiny. Účastníci si hradí letenku, ostatní výdaje platí organizátor. Uzávěrka přihlášek je **1. srpna 2012** (a 1. 12. 2012 pro pozdější termín). Pro více informací můžete kontaktovat vickia@mda.org.il či bucekabr@fnhk.cz. *ab*

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

GRANTY CLAIMS CONFERENCE

■ Terezínská iniciativa je příjemcem grantů Claims Conference (dále jen CC), které jsou určeny pro domácí a zdravotní péči obětí protizidovské nacistické perzekuce. Pomoc dosud mohl získat každý, kdo byl pro svůj židovský původ postižen, je občanem ČR a narodil se nejpozději 8. 5. 1945. Claims Conference současně připouští, že o tuto pomoc mohou žádat i ti, kteří se narodili ještě po osvobození matkám, které otěhotněly za války, tedy zhruba do konce roku 1945.

Ohledně grantu na domácí péči se obračejte, prosím, o bližší informace na středisko EZRA v Praze a na sociální pracovníky jednotlivých ŽO mimo Prahu dle místa bydliště, a to i v případě, že nejste členy příslušných obcí. Své požadavky ohledně zdravotního grantu předávejte sociálnímu oddělení ŽO v Praze (paní Kopecké).

Letos bychom chtěli využít zdravotní grant kromě příspěvků na léky, zdravotní pomůcky apod., také na částečné hrazení respitních pobytů, nadstandardní lůžkovou péči, případně rehabilitace. Je však potřeba prokázat, že se jedná o oprávněného klienta, popsat důvod respitního pobytu (odlehčovací pobyt na Hagiboru i v ostatních zařízeních) či lůžkové péče, u rehabilitací je nutné přiložit lékařské doporučení.

Veškeré prostředky z grantů CC jsou dosud určeny pouze pro přeživší oběti holokaustu, tzv. první generaci. Ale i příslušníci druhé generace jsou již ve věku důchodovém nebo k němu rychle směřují. Mají své nemoci a bolesti a v některých případech možná i sociální problémy. Z toho důvodu požádala Terezínská iniciativa Nadační fond obětem holokaustu o příspěvek pro naléhavou pomoc druhé generaci. Nadační fond tento příspěvek schválil pro rok 2012 ze svého programu Péče, a to ve výši 50 tisíc Kč. Nárok na čerpání z tohoto grantu mají všichni členové TI z druhé generace a přímí potomci členů TI – přeživších obětí holokaustu. Přestože nejde o velkou částku, chtěli bychom získat informace o případech těch z vás, kteří jste v naléhavě těžké zdravotní a sociální situaci. Ozvěte se nám a popište své problémy. Kontakt: TI, Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz. *Věra Baumová*

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Židovská obec v Praze zve na novou stálou výstavu s názvem *Židovské památky a jejich rekonstrukce po roce 1989*, jež je od června přístupná v Jeruzalémské synagoze v Praze (Jeruzalémská 7, Praha 1).

Dvacetiletá historie obnovy židovských hřbitovů a synagóg v šesti desítkách českých obcí je představena zčásti na fotografiích, zčásti jako prezentace v počítačích. Výstava zachycuje různé aspekty obnovy židovských památek. Někdy fotografie s textem popisují záchranu židovských náhrobků, restaurování a vztyčování povalených a poškozených náhrobků. Jindy se dokumentace zaměřuje na rekonstrukce márníc, obřadních síní a hrobnických domů u židovských hřbitovů. V případě obnovy synagóg jsou zachyceny záchranné práce spojené se statikou, opravami krovů a střech, obnovou fasád či restaurováním interiérové malby a výzdoby včetně mobiliáře. Kurátorkou výstavy je Blanka Rozkošná.

Výstava je otevřena denně kromě soboty a žid. svátků vždy od 11 do 17.00. *žop*

MUZEUM UMĚNÍ POJMENOVÁNO PO CHANANU ROZENOVÍ

■ Muzeum izraelského umění ve městě Ramat Gan poblíž Tel Avivu bylo v červnu slavnostně přejmenováno: napříště ponese v názvu jméno ostravského rodáka, politika, v letech 1975–1993 člena městské rady Ramat Ganu a místostarosty, honorárního konzula České republiky v Izraeli pana **CHANANA ROZENA** (1918).

Vedení města se po něm nerozhodlo pojmenovat muzeum náhodou: Rozen se o kulturu vždy zajímal a hodně vykonal i pro česko-izraelské kulturní vztahy. Roku 1964 zorganizoval s Maxem Brodem výstavu o Franzi Kafkovi, stal se o účast izraelských umělců na festivalu Pražské jaro a o účast izraelské kinematografie na festivalu v Karlových Varech. Stál také u zrodu muzea umění Dálného východu, nechal zřídit muzeum v domě malíře Aharon Kahan, inicioval řadu kulturních událostí ve městě, například Divadlo v knihovně. Pan Rozen má ale i zásluhu na tom, že v jeho rodné Ostravě dnes stojí památník Židům zavražděným během holokaustu, léta zajišťoval účast izraelských dětí na mezinárodní výtvarné soutěži v Lidicích a jako honorární konzul pomáhá českým občanům v Izraeli. Za to vše získal i několik ocenění, v roce 1998 mu například prezident Václav Havel propůjčil Řád bílého lva a roku 2007 mu ministr zahraničních věcí ČR udělil cenu Gratias agit za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí. K dalšímu ocenění jeho práce mu blahopřejeme. *red*

ŽNO BRATISLAVA

V **júli** blahoželáme: pán Juraj Alner – 75 rokov; pán Alexander Bachnár – 93 rokov; pán Peter Bán – 81 rokov; pani Ing. Erika Brániková – 81 rokov; pán Pavol Breiner – 50 rokov; pán Ernest Brodek – 82 rokov; pán Ivan Driapsa – 55 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 74 rokov; pani Katarína Melišová – 55 rokov; pani Ludmila Mešežniková – 85 rokov; pani PhDr. Emma Panovová-Weiser – 87 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 76 rokov; pani Veronika Poláková – 82 rokov; pani Míra Radová – 83 rokov; pani Marianna Rybecká – 77 rokov; pani Klára Somogyiová – 88 rokov; pani prof. Zuzana Sternová – 65 rokov; pán Samuel Trojan – 92 rokov; pani Agneša Urbanová – 77 rokov; pani Anna Weissová – 88 rokov; pán Ing. Ján Wister – 65 rokov; pani Katarína Zitkovská – 83 rokov, a pani Anna Zlatošová – 88 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **júl** sa dožíva úctyhodného veku pani Helenka Kartalová, nar. 30.7. – 91 rokov! *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **červenci** oslaví své narozeniny: pani Nicole Engelsmannová, nar. 31.7. – 41 let; pani Lýdia Ferová, nar. 8.7. – 74 let; pan David Fiša, nar. 7.7. – 24 let; pani Dita Hanáková, nar. 3.7. – 40 let; pan Bedřich Hermann; nar. 2.7. – 93 let; pan Leo Horáček; nar. 23.7. – 63 let; pan Petr Kavan, nar. 15.7. – 62 let; pani Renata Laxová, nar. 15.7. – 81 let; pani Gertruda Rohanová, nar. 3.7. – 87 let; pani Gusti Veselá, nar. 27.7. – 83 let, a pani Věra Vozáková, nar. 30.7. – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červenci** oslaví narozeniny: pan Alexander Shonert, nar. 31.7. – 40 let; pani Vlasta Bakalová, nar. 10.7. – 64 let; pan Petr Chvátal, nar. 15.7. – 39 let; pan Daniel Jančovič, nar. 30.7. – 30 let; pan Jaroslav Kovtun, nar. 21.7. – 17 let; pan Alexandr Narodetsky, nar. 4.7. – 67 let, a pan Michael Neuwirth, nar. 7.7. – 54 let.

Ad mea veesrim šana!

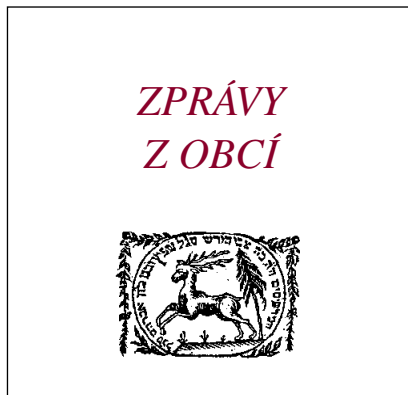
ŽO KARLOVY VARY

V **červenci** oslaví narozeniny pan Tomáš Sommer, nar. 23.7. – 66 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **júli** oslavujú: pani Magdaléna Novotná, nar. 31.7. – 92 rokov; pán Šimon Chajimovič, nar. 16.7. – 90 rokov; pani Ilona Gregorová, nar. 29.7. – 83 rokov; pán Dago-

bert Lewandowski, nar. 4.7. – 75 rokov; pani PhDr. Naděžda Lambertová, nar. 24.7. – 68 rokov; pán Peter Haber, nar. 1.7. – 64 rokov; pani Mgr. Eva Novotná, nar. 4.7. – 64 rokov; pán MUDr. Pavol Rodan, nar. 16.7. – 61 rokov; pani MUDr. Marta Rubovičová, nar. 28.7. – 61 rokov, a pani Agnesa Friedová, nar. 27.7. – 60 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví své životní jubileum: pan MgA, Ph.D. Daniel Hrbek, nar. 29.7. – 41 let; pan Petr Beck, nar. 22.7. – 85 let; pan Jaroslav Nejezchleba, nar. 12.7. – 42 let; pani Eva Vostrá, nar. 13.7. – 24 let; slečna Andrea Dorazilová, nar. 26.7. – 19 let; slečna Barbora Dorazilová, nar. 21.7. – 15 let, a slečna Linda Dorazilová, nar. 27.7. – 10 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **červenci** oslaví narozeniny: pani Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 63 let; pan Dalimil Čech, nar. 25.7. – 31 let; pani Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 80 let; pani Zuzana Lyčková, nar. 20.7. – 64 let; pani Evženie Mandlová, nar. 28.7. – 63 let, a pani Inge Rusňáková, nar. 2.7. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červnu** oslaví narozeniny: pan Ladislav Václavík, 4.7. – 59 let; pan Karel Steiner, 6.7. – 59 let; pani Klára Faitová, 17.7. – 83 let, a pani Mgr. Klára Tydlitátová, 30.7. – 27 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavují narozeniny: pani Rela Balejová, nar. 15.7. – 83 let; pani Eva Blažková, nar. 31.7. – 88 let; pani Judita Bosáková, nar. 29.7. – 86 let; pan Mikuláš Bröder, nar. 26.7. – 84 let; pan Ernest Fuks, nar. 13.7. – 86 let; pani Eva Hermannová, nar. 22.7. – 83 let; pani Pavla Kováčová, nar. 15.7. – 99 let; pani Helena Kovanicová, nar. 13.7. – 88 let; pani Sonja Krato-

chvílová, nar. 19.7. – 86 let; pani Edith Krausová, nar. 12.7. – 83 let; pani Zdena Langerová, nar. 14.7. – 83 let; pani Zuzana Ledererová, nar. 29.7. – 88 let; pani Hana Nermutová, nar. 12.7. – 87 let; pani Irena Racková, nar. 23.7. – 87 let; pani Eva Roubíčková, nar. 16.7. – 91 let; pani Kamila Siegllová, nar. 22.7. – 87 let; pani Valerie Slezáková, nar. 1.7. – 89 let; pan Bedřich Steiner, nar. 19.7. – 81 let; pani Gusta Šnáblová, nar. 3.7. – 93 let; pani Věra Toomanová, nar. 5.7. – 81 let, a pani Hana Tomková, nar. 28.7. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 24. 5. zemřela ve věku 91 let pani Vlasta Semerádová. Se zesnulou jsme se rozloučili 25. 5. na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **júli** sa životného jubilea dožívajú títo členovia: pán Šimon Chajmovič, nar. 15.7. – 90 rokov; pani Eta Štekauerová, nar. 24.7. – 88 rokov; pani Júlia Kartinová, nar. 15.7. – 76 rokov; pani MUDr. Soňa Bázlerová, nar. 6.7. – 67 rokov; pani Magda Rochlitzová, nar. 22.7. – 75 rokov, a pani Fani Izraelová, nar. 22.7. – 66 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lútosťou oznamujeme, že 14. 5. zomrela dlhoročná obľúbená členka našej obce pani Magdaléna Weissová, rod. Schwarzová, s ktorou sme sa rozlúčili na ortodoxnom cintoríne v Prešove. Obrad viedol brat Peter Haber. Jej rodine vyslovujeme úprimnú sústrasť.

RIMAVSKÁ SOBOTA

V **júli** majú narodeniny: pán Ing. Zoltán Wirtschafter, nar. 4.7. – 58 rokov; pán JUDr. Juraj Wirtschafter, nar. 21.7. – 62 rokov; pani Eva Ruffiniová, nar. 28.7. – 82 rokov, a pani Eva Galková Batóová, nar. 30.7. – 67 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví narozeniny naši členové: pani Lotte Kozová, nar. 19.7. – 87 let; pani Hana Kredlová, nar. 15.7. – 55 let; pani Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 66 let; pan František Lederer, nar. 11.7. – 82 let; pani Eva Skočdopolová, nar. 29.7. – 80 let; pan Robert Appel, nar. 7.7. – 48 let, a pan Roman Faerman, nar. 1.7. – 54 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červenci** oslaví narozeniny pani Lydie Schöpfová. *Ad mea veesrim šana!*

RAKETY Z GAZY

Situace u hranic s Gazou se v červnu opět zhoršila. Palestiniští teroristé po několika měsících příměří vystupňovali útočnou aktivitu a pokračovali v ostřelování izraelského území. Jen za jeden den (19. 6.) dopadlo na Izrael přes čtyřicet raket. Při těchto útocích nedošlo ke ztrátám na životech ani ke škodám na majetku. V Gaze však u odpalovací rampy zemřela dvouletá holčička a její bratr byl zraněn, když teroristé v jejich blízkosti odpalovali raketu. Médiím to potvrdil očité svědek. Zatímco izraelská armáda oznámila, že v kritickou dobu v dané oblasti izraelské jednotky nezasahovaly, Hamás prohlásil okolnosti incidentu za „nejasné“. (Více na www.ztis.cz.)

EGYPT: NADĚJE V ROZUM

Vítězem egyptských prezidentských voleb se stal Muhammad Mursí, blízký islamistickému hnutí Muslimské bratrstvo. Nad svým oponentem Ahmadem Šafikem však získal jen tříprocentní náskok a jeho první vyjádření ve funkci naznačovalo, že si je své relativně křehké pozice vědom – prohlásil, že hodlá být „prezidentem všech Egyptanů“. Výslovně přitom zmínil jednotu egyptských muslimů a křesťanů a ve své řeči se nepřímo dotkl i vztahů s Izraelem: „Budeme ctít mezinárodní smlouvy a dohody, jimiž jsme vázáni, a budeme budovat vyrovnané mezinárodní vztahy, založené na společných zájmech a vzájemném respektu.“ Politické změny, jež Egypt během posledních dvou let zasáhly, vzbudily v Izraeli obavy z možného jednostranného vypovězení mírové smlouvy, kterou obě země uzavřely roku 1979. Umírněný tón Mursího projevu dává naději v racionální přístup nového egyptského režimu; podle jiných zpráv ale prohlásil, že hodlá zlepšit vztahy s Íránem.

REPLIKA ALEXANDRIJSKÉ SYNAGOGY V TEL AVIVU

V době, kdy v červnu Egyptané volili prezidenta, přicestovala do telavivského muzea Bejt Hatfutsot replika překrásné alexandrijské synagogy. Model synagogy Elijahu Hanavi doplnil stálou expozici dvaceti dalších modelů světových templů. Elijahu Hanavi je považována za největší synagogu na Blízkém východě; byla postavena roku 1354, později těžce poničena při napoleonském tažení (1798), její současná podoba pochází z poloviny 19. století. O synagogu pečuje jeden z posledních Židů žijících ve městě, finančně na ni přispívá Egyptský nejvyšší výbor pro památky. Plánovaná generální oprava byla po politických změnách v zemi odložena.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Synagoga Elijahu Hanavi. Foto archiv.

ANTISEMITU V CANNES ODMÍTLI

Jak uvádí Židovský tiskový a informační servis, francouzský herec a pravicový extremist Dieudonné M' Bala M' Bala natočil pro íránskou filmovou společnost snímek *Antisemita* a usiloval o jeho promítání na mezinárodním filmovém festivalu v Cannes. Organizátoři snímek odmítli do svého programu zařadit s tím, že odporuje stanovám festivalu. Dieudonné je znám svým radikálním odporem k Izraeli a xenofobními protižidovským výroky, je předním členem tzv. Antisionistické strany. Film *Antisemita* obsahuje scény zesměšňující oběti šoa a Dieudonné v něm vystupuje oblečen do nacistické uniformy.

HUGO CHÁVEZ PROTI ANNE FRANKOVÉ

Ve venezuelském Caracasu působila donedávna manželská dvojice choreografů, Venezuelky Marií Barriosové a v Izraeli narozeného Offera Zaksu. Ti roku 1992 založili a pak léta úspěšně vedli přední taneční soubor ve městě, Ballet Contemporaneo de Caracas. Když se však prezident Hugo Chávez dozvěděl, že v době, kdy vypukly boje v Gaze (2008), tanečníci hodlají se svým multimediálním představením *Anne Frank* vyjet na turné, nařídil, aby příběh nevyprávěl o židovské dívce, ale o palestinském utpení. Choreografové odmítli a soubor přišel o státní dotace. Poté se dostavili vojáci, divadlo zavřeli a zabavili veškeré vybavení. Manželé se synem vzápětí odjeli do Izraele.

KONFERENCE O ČERNÝCH ŽIDECH

V Jihoafrické republice na univerzitě v provincii KwaZulu-Natal se v červnu uskutečnila konference, zabývající se africkými kmeny, které tvrdí, že mají židovské kořeny. Zmíněné téma zahrnuje například kmen Igbo v Nigérii, kmeny Lemba v Zimbabwe, JAR a v Mosambiku, jejichž příslušníci věří, že jejich náboženské praktiky se židovskému ritu podobají a podle ústní tradice jejich předci pocházeli z Judey a před 2500 lety se usadili na Arabském poloostrově. Jméno Lemba znamená „neafričtí“ či „respektovaní cizinci“.

Na konferenci přijeli i odborníci z Izraele, kde židovský původ zmíněných kmenů nikdo neuznává. Zcela jinou kapitolou jsou etiopští Židé, kteří již tvoří nedílnou součást izraelské společnosti. „Pro posluchače na této konferenci jsou etiopští Židé hrdinové,“ prohlásila antropoložka z Hebrejské univerzity, profesorka Šalva Weilová.

ČTYŘICET DNŮ V NOVÉM ANGLICKÉM PŘEKLADU

Román *Čtyřicet dnů* vyšel poprvé roku 1933. Spisovatel a básník Franz Werfel v něm zachytil zoufalý boj Arménů proti genocidní politice Turků a současně bohatě popsal historii, jazyk a tradice arménského národa. Kniha je dodnes považována za nejlepší dílo o genocidě Arménů a zájem o ni dokládá i to, že vychází v novém anglickém překladu v nakladatelství David R. Godine. Původní anglický převod totiž text o čtvrtinu zkrátil na délku určenou edicí Book of the Month Club, jež se hodila i pro filmovou verzi. (am)

רוש חודש
רוש חודש

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Vídeňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 7. 2012. Cena 20 Kč (0,90 €)